

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2012

Bc. Lucie Frčková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

„Vegansexuality“ a etika v intimních vztazích.

Lucie Frčková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Diplomová práce

„Vegansexuality“ a etika v intimních vztazích.

Lucie Frčková

Vedoucí práce:

Mgr. Ema Hrešanová, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, srpen 2012

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. Emě Hrešanové, Ph.D., za její ochotnou spolupráci a podnětné a užitečné rady, které mi poskytovala v celém průběhu psaní této práce.

Dále bych chtěla poděkovat mým respondentům a respondentkám z řad vegetariánů a veganů, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli mi možnost nahlédnout do problematiky jejich životního stylu. Bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

V neposlední řadě také děkuji své rodině, příteli Mirkovi, Lence Vackové a ostatní přátelům za podporu, kterou mi vyjadřovali nejen v době, kdy tato práce vznikala, ale i v průběhu celého mého studia.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÁ ČÁST	5
	2.1 Socio-historický kontext vegetariánství	5
	2.2 Vegansexuality	6
	2.3 Vegetariánství a veganství	8
	2.3.1 Zastoupení vegetariánů v populaci.....	11
	2.4 Důvody, proč být vegetariánem.....	14
	2.4.1 Důvody etické (morální).....	15
	2.4.2 Zdravotní důvody	16
	2.4.3 Ekonomické a ekologické motivace.....	17
	2.4.4 Náboženské důvody.	18
	2.4.5 Výsledky výzkumů zaměřených na motivaci k vegetariánství.....	18
	2.5 Identita a její propojení s vegetariánstvím.....	22
	2.6 Životní styl	24
	2.7 Pojetí sexuality, sociologické teorie.	26
3	METODOLOGIE.....	33
	3.1 Metoda sběru dat a analýza dat.....	34
	3.2 Charakteristika informátorů	37
	3.3 Průběh analýzy.....	39

3.4	Etika výzkumu	40
4	ZJIŠTĚNÍ Z KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	42
4.1	Impuls ke změně	42
4.2	Pojetí vegetariánství očima informantů	46
4.3	Reakce okolí.	47
4.3.1	Rodina, přijetí změny.	47
4.3.2	Přátelé a jejich reakce.	49
4.3.3	Problémy se stravováním, stigma vegetariána.	50
4.4	Kariéra vegetariána / vegana.	52
4.5	Partnerské vztahy	54
4.6	Pohled na stravu během těhotenství a výchova dětí.	58
4.7	Shrnutí hlavních zjištění.	60
5	ZÁVĚR	63
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	66
7	RESUMÉ	72
8	PŘÍLOHY	73

1 ÚVOD

„Velikost národa a jeho morální pokrok lze hodnotit, podle způsobu, jakým zachází se zvířaty“.

Mahátma Gándhí

Citát Mahátma Gándhího jsem vybrala na úvod této práce především, protože Gándhí byl významným vegetariánem, velmi významně hlásal etický princip vegetariánství. Ve své práci budu vycházet z perspektivy zaměřené na zvířata, na etické chování k nim, proto jsem zvolila právě tento citát.

Tato diplomová práce si klade za cíl popsat propojení vegetariánství a sexuality. Možná Vás napadne otázka, jdou vůbec pojmy sexualita a vegetariánství dohromady? Stejně jako je v životě člověka stěžejní způsob, jakým se stravuje, tak i sexualita hraje velmi důležitou roli. Sexualita neplní v lidském životě pouze reprodukční funkci, ba právě naopak jedná se o velmi komplexní téma. Sexualita je nedílnou součástí života každého z nás. Ve své práci se zaměřuji především na vegetariánství a jeho propojení s životním stylem a sexualitou. Toto téma mě začalo více zajímat po přečtení článku od Annie Potts a Jovian Parry (2010) s názvem *Vegan sexuality. Challenging heteronormative masculinity through meat-free sex.*

Vegetariánství je v současné době poměrně oblíbeným trendem ve stravování, se kterým se pojí i určitý životní styl. Jak je ukázáno dále v přehledu literatury, je vegetariánství a veganství spjata s určitým životním stylem, který se odlišuje od většinové dominantní společnosti. Často se odlišuje od toho, jak je v naší společnosti vnímáno „normální“.

Ve své práci jsem se proto rozhodla přiblížit životní styl a partnerské vztahy lidí, kteří ze svého jídelníčku vyčleňují maso, případně produkty živočišného původu. Snažila jsem se ukázat, že i v českém kontextu můžeme nalézt „vegansexualitu“ jak ji popisuje Annie Potts spolu s Jovian Parry (2010) ve svém článku. Zajímaly mě konkrétní zkušenosti v partnerských vztazích vegetariánů a veganů. Jaké jsou jejich životy, jak se jejich volba stravování odráží v partnerských vztazích. Toto téma je nesmírně zajímavé z pohledu sociologie, jedná se o téma, na které je možno nahlížet různým způsobem. Propojuje se v něm etika stravování a etika těla. Tato práce je zaměřena na mikrosociologickou analýzu každodenní interakce vegetariánů, hlavní oblastí mého zájmu byl partnerský život zkoumaných jedinců. Nejdůležitějším tématem pak je, zda jejich stravování ovlivňuje volbu partnera a podobu vztahu s ním.

Abych odpověděla na tato témata, stanovila jsem si několik výzkumných otázek:

- Jak probíhal proces přechodu k novému životnímu stylu. Byl poznamenán stereotypy ze strany okolí?
- Jaký byl prvotní impuls k vyčlenění masa z jídelníčku?
- Jaké jsou představy o partnerství. Co je důležité pro vztah a jeho budoucnost.

V současné době je velmi mnoho prostoru v sociálních vědách věnováno změně životního stylu. Životní styl se stává významným tématem. Je brán jako individuální nebo naopak kolektivní vyjádření podobností nebo odlišností v sociálním chování lidí.

Vegetariánství se těší čím dál větší oblibě, můžeme jej zařadit mezi tzv. alternativní způsoby stravování. Vegetariánství se nepojí pouze

s odlišnostmi ve stravování, ale také v přístupu k životu, který je definován především odlišným uvažováním o problematice životního prostředí a respektováním práv zvířat. Můžeme o něm tedy uvažovat jako o komplexním fenoménu, který je určitým životním stylem. Tento životní styl zahrnuje velké množství postojů, hodnot a preferencí je tedy vhodnou půdou pro sociologický výzkum.

Člověk se nestane vegetariánem z minuty na minutu, je to výsledek dlouhodobějšího procesu, který je podporován etickými aspekty a rozhodnutím pro zdravý životní styl. Existují ale i případy, kdy se jedinec masa zřekne v jednom okamžiku, to bývá nejčastěji po shlédnutí dokumentu o tom, jak je zacházeno se zvířaty.

V současné době se velmi moderním tématem stávají alternativní stravovací styly, zejména pak různé formy vegetariánství (např. semivegetarini, vegani aj. – viz další kapitola). Z posledních výzkumů v České republice (např. STEM/MARK 2003) je patrné, že vegetariánství je populární především mezi mladými a vysokoškolsky vzdělanými lidmi. Ve společnosti dochází k rozporu mezi skupinou, která vegetariánství uznává a bere jej jako prospěšné a skupinou, která je proti němu a nedoporučuje ho. Pro současnou dobu je typické rozšíření nabídky služeb a výrobků pro vegetariány. Což může být dalším důvodem, proč počet lidí, vyznávajících tento styl života, pomalu narůstá.

Teoretické východisko práce vychází především z teorie Michaela Foucaulta, který se problematikou sexuality podrobně zabýval, dále pak vycházím z konceptu *plastic sexuality* od Anthony Giddense. Vychází také z autorek a autorů, kteří se věnovali výzkumu vegetariánství (Povey a kol. 2001, Beardsworth, Keil 1992, Beardsworth, Keil 1993, Beardsworth, Keil 1997, atd.), dále je východiskem práce autorek, které se zabývali fenoménem „vegansexuality (Potts, Parry 2010).

První kapitola vymezí pojem „vegenasexuality“, který je stěžejní pro tuto práci. Následně jsou vymezeny pojmy, které se s ní pojí tedy samotný pojem vegetariánství, seznámení s jednotlivými druhy tohoto způsobu stravování, také zde bude věnován prostor pro důvody, proč se lidé stávají vegetariány. Ve volbě vegetariánství jako svého životního stylu se mohou odrážet etické aspekty této volby. Tato volba nadále ovlivňuje život vegetariánů, především v jejich společenských vztazích. Hlavní roli pak spatřuji v promítnutí tohoto aspektu do partnerských vztahů, kdy etika hraje hlavní roli v odmítnutí sdílet svůj život s nevegetariánem. V další kapitole bude rozebrán životní styl obecně a následně u vegetariánů. Na to naváže kapitola, která se bude zabývat sexualitou, její definicí a vývojem v historii.

V metodologické části této práce seznamuji čtenáře s metodami a jednotlivými postupy, které jsem použila během svého výzkumu. K seznámení se a pochopení životního stylu vegetariánů, a s ním spjatou „vegansexualitu“. Tato práce byla založena na využití kvalitativního přístupu, konkrétně se jednalo o provedení polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Při provádění výzkumu jsem se řídila principy zakotvené teorie, které udává Anselm Strauss a Juliet Corbinová (1999). Participanti jsou lidé, kteří se hlásí k vegetariánství případně veganství a zažili alespoň jeden dlouhodobější vztah.

V analytické části jsem se pak zaměřila na významy, postoje, hodnoty a preference, které se u participantů během našich rozhovorů objevovali.

2 TEORETICKÁ ČÁST

Tématem mojí diplomové práce, jak je patrné z jejího názvu je propojení vegetariánství a sexuality, jež je typický pro moderní dobu, kdy dochází k rozvolňování sexuality. V teoretické části práce se věnuji definování všech potřebných konceptů a teorií, které se pojí s tímto tématem. V první řadě se věnuji socio-historickému konceptu vegetariánství. Na následujících stránkách proto přináším vhléd do vegetariánství, jeho pojetí, definici, dělení. Propojuji koncept vegetariánství s životním stylem a identitou jedince. Dále se věnuji konceptu sexuality, jak ji lze definovat, jakým prošla vývojem. Klíčovým konceptem je koncept „vegensexuality“, kterému se také detailně věnuji.

2.1 Socio-historický kontext vegetariánství

Mohlo by se zdát, že vegetariánství je typické až pro moderní dobu, ano termín vegetarián byl sice zaveden až v 19. století, avšak ještě před zavedením tohoto termínu můžeme hovořit o lidech, kteří odmítali maso, byli tedy vegetariány. Původ vegetariánství bychom mohli hledat ve východních náboženstvích, zejména v hinduismu a buddhismu. V Evropě je první zmínka o odmítání masa datována do období antiky, do dob Pythagora, dalším příznivcem byl Platón. Vegetariánství bylo založeno na odmítání masa spojeného s nenásilím, soucitem se zvířaty často také s náboženstvím, čistotou těla a duše. Rozšíření a zpopularizování pojmu se pojí s rokem 1847, kdy byla v anglickém Ramsgate založena první vegetariánská společnost s názvem „The Vegetarian Society“ (Krech, McNeil, Merchant 2004: 1273-1278).

Co se týče výzkumů vegetariánství, probíhají ve větší míře od 90. let 20. století, většina těchto výzkumů je zaměřena na motivace k vegetariánství a vliv vegetariánství na zdraví člověka. Většina výzkumů

vychází z medicínské perspektivy. Konkrétním výzkumům se budu věnovat v následujících kapitolách (Beardsworth, Keil 1992; Fox, Ward 2008; Povey a kol. 2001; Rozin a kol. 1997). Další výzkumy, které se s vegetariánství pojí, vznikají na Novém Zélandu a právě ty odstartovali diskuzi kolem „vegansexuality“ (Potts, White 2007; Potts, White 2008, Potts, Parry 2010).

2.2 Vegansexuality

V této kapitole se budu věnovat pojmu „vegansexuality“. Zaměřím se na to, jak a kde tento pojem vznikl. Jaké konotace se s tímto pojmem pojí. Kdybychom se měli zamyslet nad tím, jaký je vztah sexuality a „vegansexuality“, pak můžeme říci, že o „vegansexuality“ se v současné době začíná uvažovat jako o další možné kategorii sexuální orientace, tato kategorie je postavena na etickém rozhodnutí nejíst maso.

Pojem „vegansexuality“ je poměrně nový. V roce 2007 se na internetu objevilo několik článků o tom, že vegani na Novém Zélandu odmítají sex s lidmi, kteří konzumují maso. Tyto články vycházely z výzkumu Annie Potts a Jovian Parry (2010). Tito lidé začali být označováni právě jako „vegansexuálové“ – tj. vegani, jimž myšlenka sexu s partnerem konzumujícím maso připadá nepříjemná.

Na začátku byly dva výzkumy, které provedly Annie Potts spolu s Mandalou White (2007, 2008). Autorky se v roce 2006 začaly zabývat postoji, zkušenostmi a názory Novozélandanů, kteří jsou proti zneužívání zvířat. Jednalo se o výzkum, kdy dotazovaní mohli písemně vyjádřit svůj názor na chování ke zvířatům. Výzkumu se nakonec zúčastnilo 120 žen a 37 mužů. Účastníci byli pro účely výzkumu rozděleni do kategorií: vegani, ovo-lacto vegetariáni, ovo-vegetariáni, lakto-vegetariáni, pesco-vegetariáni, poslední kategorií byli lidé, kteří konzumují maso.

Autorky provedly první systematickou, empirickou analýzu vegetariánů na Novém Zélandu. Nový Zéland je založen na kultuře masa, mléčných výrobků a vlny. Vegetariánství případně veganství tyto věci odmítá, což je vnímáno jako velmi problematické. Pozornost ve výzkumu vzbudila skupina šesti vegetariánek, které uváděly, že si ve svém životě nedovedou představit intimní sblížení s člověkem, který jí maso, naopak, že vyhledávají lidi, kteří maso nejí. Právě těchto šest žen stojí za rozsáhlou pozorností médií.

Vegansexualitě byl věnován prostor také v *New York Times Magazine*¹, konkrétně v roce 2007. Zde byly použity úryvky z výzkumů, které se „vegansexualitě“ věnovaly, konkrétně jde o výzkum autorek A. Potts a M. White, který zmiňuji výše podrobněji. Problém vegansexuality a vegansexuálů se najednou dostal do pozornosti médií a on-line debat. Po úvodním příběhu v *The Christchurch Press*² se rozpoutal silný mediální humbuk kolem „vegansexuality“. Články s její tematikou se rázem staly top. Vnímání těchto žen je velmi negativní ze strany většinové společnosti, která je charakterizuje jako deviatní, opovrženíhodné a fanatické (Ruby 2011).

Na tomto mediálním humberku, postavily svůj článek Annie Potts a Jovian Parry (2010), které analyzovaly obsah mediálních zpráv, internetových diskuzí a různých blogů, které se tématem „vegansexuality“ zabývali. Autorky se ve své práci zaměřují zejména na to, s jakými konotacemi se pojí „vegansexualita“ a to především v online diskuzích. Během analýzy zjistily silnou reakci proti představě, že mužství by mohlo existovat bez masa. Ukázalo se, že mužská hegemonní maskulinita je založena na konzumaci masa.

¹ <http://www.nytimes.com/2007/12/09/magazine/09vegansexuality.html>

² Todd, R. 2007. „Carnivore sex off the menu“. *The Christchurch Press*, 31 July.

Důležité podle A. Potts a M. White (2008) je, že „vegansexualita“ není brána jako vrozená nebo předem stanovená forma sexuality, je definována spíše jako dispozice (sklon či preference) vůči lidem, kteří preferují podobný životní styl, styl bez krutosti na zvířatech. Což nás opět vrací zpět k otázkám chápání sexuality. Tento fakt by byl podpořen teorií sociálního konstruktivismu.

Pokusila jsem se dohledat, zda existuje podobná diskuze v České republice. Jedinou zmínkou na českém webu byl článek s názvem Skandál! Vegansexuálové nechtějí sex s masojedlíky!!!³ z roku 2007, pod článkem je velmi krátká diskuze několika lidí, což je jediná zmínka o vegansexualitě v českých online diskuzích. Druhá zmínka je pak v článku Adama Gajdoše z roku 2011, kterému se budu věnovat později detailněji.

2.3 Vegetariánství a veganství

Potom, co jsem definovala stěžejní koncept této práce, vrátím se k pojmům a teoriím, které se s pojmem „vegansexualita“ pojí. Nyní tedy budu definovat vegetariánství a veganství.

V současné české společnosti můžeme najít větší množství jedinců, kteří se stravují podle určitých velmi specifických návyků, než tomu bylo v minulosti. Nejznámější a nejspíše i nejrozšířenějším typem „speciálního“ stravování je vegetariánství a veganství.

Význam slova „vegetariánství“ není zcela jednoznačný lze jej vykládat například skrze „vegetus“, životadárny nebo přes anglické „vegetable“, neboli zelenina. V roce 1847 byla založena Vegetariánská společnost, která pojem vegetarián zpopularizovala (Janda, Trocchia

2001:1205). Slovo vegetarián je obecně spojeno s rozhodnutím přestat jíst maso, toto rozhodnutí je založeno na filozofických konceptech, etických, metafyzických, vědeckých, nebo nutričních přesvědčeních (Krech, McNeil, Merchant 2004:1273).

Vegetariánství si u nás nachází stále větší a větší množství stoupenců. Tento jev pak můžeme sledovat především v posledních deseti letech. Obecně zažitá definice, jež naše společnost užívá, popisuje vegetariána jako člověka, který vynechává ze svého jídelníčku veškeré maso. Vegan je pak společností definován, jako člověk, který ze svého jídelníčku vynechává nejen maso, ale i ostatní potraviny, které obsahují živočišnou bílkovinu nebo pocházejí z živočišné produkce. Mezi takové potraviny řadíme například mléko, výrobky mléko obsahující nebo také vejčička (Fox, Ward 2008; Jabs, Sobal, a Devine, 2000; Beardsworth, Keil 1997). Pojmy veganství a vegetariánství, ale můžeme dále specifikovat a na základě této specifikace je i následně dále dělit. Phillips ve svém článku *Vegetarian Nutrition* z roku 2005 používá dělení dle autorů F. Robinsona a A. Hacketta⁴, kteří rozdělili vegetariány na několik typů (viz Tab. 1).

³<http://vegan.web-stranky.cz/redakce/Skandal!-Vegansexuallove-nechteji-sex-s-masojedliky!!!-P126.html>

⁴ Robinson F, A.Hackett. 1995. *Vegetarianism: What's in a name? Vegetarianism and Health: a Discussion of Current Ideas*. Liverpool John Moores University, Liverpool.

Tab 1: Rozdělení vegetariánů.

Dělení vegetariánů	Popis stravy
Semi-vegetariani (demi-vegetarian)	Příležitostně stále konzumují tzv. bílé maso, jako jsou ryby, plody moře a maso drůbeží
Pesco-vegetariani	Konzumují ryby a plody moře, mohou jíst také mléčné výrobky a vejce.
Lakto–ovo–vegetariáni	Nekonzumují žádné maso, v jídelníčku si ale ponechávají mléčné výrobky a vejce.
Ovo-vegetariáni	Nekonzumují žádné maso, mléčné výrobky, z živočišné produkce jedí pouze vejce.
Lakto-vegetariáni	Nekonzumují žádné maso, stejně tak jako vejce, jediné co zachovávají ve svém jídelníčku jsou mléčné výrobky.

Převzato z Phillips (2005: 135)

Protože se v mém vzorku vyskytovali pouze lidé, kteří se definovali jako vegetariáni nebo vegani. Dovolím si nyní ještě definovat blíže veganství. Kdy jej můžeme definovat jako životní styl charakterizovaný snahou o respektování života a potřeb zvířat, zlepšení situace týkající se narušení životního prostředí a zájem o zdravý životní styl. Vegané nekonzumují zvířata, ani produkty z nich pocházející – a to ani v případě, že jsou tyto produkty získány ze zvířat živých a nikterak je neohrožují na životě – tím se liší veganství od vegetariánství. Charakteristická je také snaha nepodporovat pokusy na zvířatech, ani jejich využívání pro zábavu nebo zisk. Veganský i vegetariánský způsob života je ve velké

míře propojen s přijetím určitých etických principů. A to především na rovině, kdy si vegani a vegetariáni vybírají alternativní stravování. Velmi empaticky prožívají pohled na trpící zvíře, a nechtějí se na tomto utrpení podílet (Phillips 2005, Fox, Ward 2008; Jabs, Sobal, a Devine, 2000; Beardsworth, Keil 1997).

Pojem vegetarián však není spojen pouze s lidským jídelníčkem (i když z pohledu většinové populace tomu tak často bývá). Jak popisuje Phillips (2005) kromě odlišného jídelníčku se vegetariáni liší také svým životním stylem, jako příklad uvádí kouření, konzumaci alkoholu, činnosti jimž se věnují ve volném čase a podobně. Vegetariánství jako životní styl bývá odlišný od lidí, kteří jedí maso. Můžeme tedy říci, že tito jedinci mohou mít i specifický styl oblékání – mnohdy odmítají nosit oblečení, při jehož výrobě zemřelo nějaké zvíře. Pro vegany je dále typické také to, že odmítají nosit i jakékoliv vlněné produkty. Vidíme tedy, že vegetariánství je opravdu komplexním životním stylem, který není postaven pouze na odlišnostech ve stravování.

2.3.1 Zastoupení vegetariánů v populaci

Výzkumy zabývající se zjišťováním stravovacích návyků u populace naznačují, že se počet vegetariánů v dlouhodobé perspektivě zvyšuje. Nemůžeme, ale paušalizovat, že ve všech společnostech se jejich počet navyšuje. Problematické pro porovnání jednotlivých výzkumů také mohou být rozdílné definice vegetariánství pro výzkum (viz Tab 1, kde je ukázáno dělení vegetariánů). Pro srovnání, zde uvádím informace o okolních státech a zastoupení vegetariánů v nich.

Podíl vegetariánů a veganů se v jednotlivých zemích liší, jako příklad uvedu několik údajů od různých autorů. Nejvíce vegetariánů podle dostupných údajů nalezneme v Indii, výsledky šetření z roku 2006

udávají, že 40% populace je vegetariánské. V tomto údaji se odráží fakt, že náboženství zde vyžaduje absenci masa v jídelníčku. Pokud se zaměříme na evropský kontext, najdeme zde podstatně menší počty vegetariánů. Podle F. Phillipse (2005) počet vegetariánů v Británii dramaticky vzrostl od druhé světové války, kdy se odhadoval počet vegetariánů někde kolem 0,2% v populaci, do roku 2000 se tento údaj zvýšil na rozmezí někde mezi 3 - 7% populace. Jako jeden z hlavních důvodů uvádí F. Phillips zajímavost tohoto typu stravování s ohledem na zdraví. Věnuje se pak detailně rozboru stravování. Zaměřuje se na jednotlivé důležité součásti stravy, které jsou pro fungování lidského těla důležité a ty pak analyzuje. Ukazuje se, že hlavním problémem u vegetariánů a veganů je absence vitamínu B12. V USA došlo do roku 1979 do roku 1994 ke zpětinásobení populace vegetariánů, tj. v roce 1979 se za vegetariána označilo 1,2% populace, v roce 1994 je to již 7% populace (Janda, Trocchia 2001: 1206).

V následující tabulce uvádím počty vegetariánů v jednotlivých evropských zemích. Z uvedených hodnot je patrné, že nejvíce vegetariánů v populaci najdeme ve Švýcarsku a Velké Británii. Naopak velmi nízké procento vegetariánů je v Polsku a na Slovensku.

Tab 2: Počet vegetariánů v jednotlivých evropských zemích v roce 2008

Země	Procent z celkové populace
Belgie	2,0%
Česká republika	1,5%
Dánsko	1,5%
Francie	2,0%
Chorvatsko	3,7%
Nizozemsko	4,3%
Norsko	2,0%
Polsko	>1,0%
Portugalsko	0,3%
Rakousko	3,0%
Slovensko	1,0%
Švýcarsko	9,0%
Velká Británie	9,0%

(zdroje: Raw food health⁵, Vegetarian⁶; vlastní tabulka)

V současné době se dle české společnosti pro výživu a vegetariánství hlásí k vegetariánskému způsobu života v České republice přibližně 1 - 2 % populace, což v počtu zahrnuje asi 100 000 – 200 000 lidí⁷. Dle výzkumu *Vegetariánství – Kvalitativní výzkum hodnocení výrobců z oblasti vegetariánství* (2003) od společnosti STEM/MARK se v roce 2003 v Čechách označilo za vegetariána kolem 2 % jedinců současné české populace. Zajímavým zjištěním tohoto výzkumu je také to, že se k vegetariánskému stylu života hlásí mnohem častěji ženy, mladí lidé ve věku 15 – 29 let a vysokoškoláci. Jako

⁵ <http://www.raw-food-health.net/NumberOfVegetarians.html>

⁶ http://www.vegetarian.cz/ostatni/pocty__vegetar2003.html

⁷ http://www.csvv.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=69&Itemid=85

přirozené být vegetariánem vnímá podle tohoto výzkumu 12% české populace. Výzkumníci během tohoto výzkumu testovali souhlas s různými tvrzeními např. „bez masa se člověk nenají“ u kterého vyjádřilo souhlas zhruba 60% populace, „jíst maso je kruté vůči zvířatům“, „vegetariánství je drahou záležitostí“ u tohoto výroku souhlas vyjádřily dvě třetiny dotázaných.

Přestože se počty vegetariánů uvedené v procentech zdají být jako téměř zanedbatelné, pokud přepočteme tyto procenta na celkový počet obyvatel, tak tyto čísla přestávají být malá a zanedbatelná.

2.4 Důvody, proč být vegetariánem

Existuje mnoho důvodů, proč se lidé stávají vegetariány nebo vegany. Protože člověk je tvor individuální může každý z nás mít odlišné důvody. Pokusím se shrnout ty nejzákladnější z nich. Ve svém shrnutí budu vycházet ze západního kontextu. Jako hlavní důvody pro vegetariánství jsou uváděny důvody: etické, zdravotní, ekonomické, náboženské, sociální, ekologické.

Výzkumy na téma motivace k vegetariánství provádělo mnoho autorů. Téma motivace k vegetariánství je velmi diskutované a zkoumané na poli sociálních věd, zejména v psychologii a sociologii. Nejvíce článků o vegetariánství kromě kuchařek a návodů jak se správně stravovat jako vegetarián, je věnováno právě motivacím, které vedly ke změně životního stylu. Motivacemi proč se lidé stávají vegetariány, se zabývají vědci především ve Spojených státech a Velké Británii. Tyto výzkumy probíhají nejčastěji za pomoci dotazníkových šetření (např. Rozin a kol. 1997; Janda, Trocchia 2001).

Tématem důvodů k vegetariánství se zabýval článek autorů Paula Rozina a kolektivu s názvem *Moralization and Becoming a Vegetarian*:

The Transformation of Preferences Into Values and the Recruitment of Disgust, který vyšel již v roce 1997. Autoři se v článku zamýšlí nad jednotlivými důvody, proč se člověk stane vegetariánem. Zmiňují zde rozdíly mezi vegetariány z morálních (etických) důvodů a vegetariány ze zdravotních důvodů. Popisují zde, že u „etických“ vegetariánů se častěji setkáme s negativními emocemi ke konzumaci masa nebo dokonce až s odporem k masu. Pro tyto jedince je také typickou vlastností to, že jsou striktnější a více se zajímají o původ potravin. Autoři během svého výzkumu použili dotazníkové šetření. Vytvořili poměrně velkou škálu výroků, se kterými se mohl dotazovaný ztotožnit. (Rozin a kol. 1997: 68 - 69, 72).

Dalšími autory zkoumající motivace přechodu k vegetariánství byli Alan Beardsworth a Teresa Keil (1992), kteří při svém výzkumu pracovali s použitím kvalitativních metod, velikost jejich vzorku byla 76 vegetariánů a veganů. Autoři se také zajímali o to, jak jejich rozhodnutí ovlivnilo přátelské a rodinné vztahy respondentů (Beardsworth, Keil 1992).

2.4.1 Důvody etické (morální)

Nejčastějším důvodem, proč se lidé stávají vegetariány, je fakt, že nechtějí jíst nebo používat něco, kvůli čemu muselo být zvíře zabito. Což bývá spjato s osobními postoji a vnímáním etických problémů a míry svědomí. Logickým argumentem je, že nemusí jíst maso kvůli, kterému je nutné zvíře zabít, ale mohou využít další („náhradní“) zdroje pro stravování, které jim poskytnou potřebné živiny obsažené v mase. Proto můžeme jako o nejčastějším důvodu konverze hovořit o důvodech etických (viz. Beardsworth, Keil 1992, Rozin a kol. 1997). Ty bychom mohly definovat jako nesouhlas s hromadným zabíjením zvířat za účelem obživy, přestože lidé mohou přijímat plnohodnotnou potravu z jiných než živočišných zdrojů, tzn. vůbec nemusí do svého jídelníčku zařazovat

maso, kvůli kterému muselo zemřít zvíře. V moderním světě jsou podle vegetariánů typické nehumánní podmínky velkochovů. Často tyto zvířata nemají volný výběh, celý den tráví ve velice omezeném prostoru, připravena o sluneční svit a čerstvý vzduch. Mláďata jsou předčasně odstavována od rodičů. To vše přispívá k etickým důvodům. V tomto směru je důležité zmínit, také to, že vegetariánský/veganský způsob stravování má pozitivní vliv na zdraví lidí. Především protože vegetariáni/vegani přijímají více vlákniny, více konzumují ovoce a zeleninu. Dalším výrazným rysem je používání kosmetických přípravků - tito jedinci se většinou dost často staví proti používání výrobků, které byly testovány na zvířatech.

2.4.2 Zdravotní důvody

Velmi diskutovaným důvodem je zdravotní aspekt. Vegetariánství je pro člověka zdravější a přirozenější, může zlepšovat a upevňovat jeho zdraví a prodloužit délku jeho života. S tím se pojí myšlenka Vladislava Mužíka a kolektivu (2007), kteří zmiňují jako jeden z možných důvodů, také obavu z onemocnění přenosných ze zvířete na člověka. Těchto onemocnění je v posledních letech poměrně mnoho a lidé mají logicky strach konzumovat maso. Jako příklad můžeme uvést nárůst počtu vegetariánů v Anglii, který nastal po rozšíření nemoci šílených krav. Jako další hledisko zdravotních důvodů můžeme vnímat fakt, že vegetariánská strava má prokazatelný vliv na zdraví člověka, chrání člověka před mnohými nemocemi. Viz např. Melinová, Davisová 2008, Mužík 2007, Risi 2007), kteří zmiňují, že lékařské výzkumy ze všech kontinentů přinášejí stále nové důkazy o tom, že vynechání masa z jídelníčku má pozitivní vliv na zdraví. Jedná se především o civilizační choroby, jako je vysoký krevní tlak, nadváha, srdeční a oběhová onemocnění, alergie, osteoporóza, revmatismus, cukrovka aj. U vegetariánů se všechny tyto onemocnění vyskytují vzácněji než u lidí, kteří maso jedí.

Vesato Melinová a Brenda Davisová (2008) vyzdvihuje fakt, že vegetariáni žijí déle (udává, že o sedm až devět let než nevegetariáni), nevyskytuje se u nich tolik obezita, přijímají v potravě méně nebezpečných bakterií. Výzkumy také prokázaly, že u vegetariánů existuje nižší riziko onemocnění ledvin, což je způsobeno tím, že vegetariáni jedí méně bílkovin, které mají vliv na špatnou funkci ledvin. Vegetariáni mají také výrazně nižší hladinu cholesterolu, což vede ke sníženému riziku poškození cév.

Neexistují pouze kladné reakce na vegetariánskou stravu, co se zdravotního aspektu týče. Zdravotní námitky proti tomuto typu stravování jsou nejčastěji popisovány jako nedostatek aminokyselin, případně vitamínu B12, jak popisuje Richard J. Barták (2008) tyto námitky nejsou oprávněné pouze u vegetariánů, ale mohou se vyskytovat i u lidí, kteří jedí maso, ale stravují se zcela jednostranně. Esenciální aminokyseliny si vegetariány dopřávají v luštěninách, zejména v sóje. „Vitamin B12 (pro vegany někdy skutečně mírně problematický) je dostatečně tvořený dobře fungující střevní mikroflórou“ (Barták 2008).

2.4.3 Ekonomické a ekologické motivace.

Christian Opitz (1995) ve své knize rozebírá ekonomickou nevýhodnost konzumace masa. Upozorňuje na fakt, že než je zvíře vhodné k porážce je potřeba jej krmit, uvádí zde přepočít, že na jedno kilo masa je potřeba sedm až šestnáct kilo obilovin nebo luštěnin, k tomu je nutná připočítat spotřeba vody a lidské práce, což nás vede k výsledku, že můžeme vypěstovat mnohem více rostlin při vynaložení mnohem nižší nákladů. Tím by se pak dalo předcházet hladomoru v rozvojových zemích. Spolu s tím by mohlo docházet ochraně životního prostředí, kvůli pěstování obilovin na výkrm zvířat by nemusel být kácen deštný prales.

2.4.4 Náboženské důvody.

Významné důvody, proč lidé odmítají konzumaci masa, jsou také náboženské příčiny. Tyto důvody zmiňují jen pro dokreslení, protože pro českou společnost nejsou zrovna typické. Odmítání masa je tak propojeno s náboženským či duchovním přesvědčením jedince, na což poukazuje Ch. Opitz (1995) ve všech světových náboženstvích existovalo původně přikázání k vegetariánskému stravování.

Existuje mnoho knih, které se zabývají vztahem vegetariánství a náboženství. Vztahem vegetariánství a Judaismu se zabýval např. Altar 2006. Vztah vegetariánství a náboženství můžeme velmi silně spatřovat u buddhismu a hinduismu, pro tyto náboženství je typická láska a úcta ke zvířatům, jako jeden z pilířů náboženství. Je zde vidět vliv víry v reinkarnaci, tedy proces přetělení lidské duše do těla jiného živočicha. Někteří tvorové jsou dokonce uctíváni např. kráva v Indii. Proti tomu stojí křesťanství, kde je typická víra, že zvíře je člověku podřízeno a má mu sloužit (Tuner 2000, Opitz 1995).

2.4.5 Výsledky výzkumů zaměřených na motivaci k vegetariánství

Z výzkumu P. Rozina a kol. (1997), pak můžeme shrnout výsledky: zdravotní důvody uvádělo 43,7 % dotázaných, ekologické důvody uvádělo 38,2% a etické důvody (především utrpení a zabíjení zvířat) uvádělo 35% dotázaných lidí, ekonomické důvody (maso je drahé) uvedlo 7,7% , překvapivé číslo pak vyšlo u chuti – 15,4% lidí uvedlo, že jim maso nechutná (Rozin a kol. 1997: 69).

Autoři A. Beardsworth a T. Keil (1992) zjistili, že pro většinu ze sedmdesátišesti dotázaných byly na prvním místě důvody etické, dále

to pak byly důvody zdravotní a v neposlední řadě to pak bylo to, že jim maso prostě nechutná. Autoři se také zaměřili na to, zda se jednalo o postupnou nebo náhlou konverzi stravovacích návyků. Poměr byl v jejich výzkumu podobný, u skupiny, která konvertovala náhle to bylo zpravidla po nějaké negativní zkušenosti, jako příklad uváděli dotazovaní např. shlédnutí filmu o nedůstojném chování ke zvířatům nebo také zážitek se zkaženým masem. Proti tomu existovali také respondenti, kteří byli ovlivněni někým ze svého okolí (Beardsworth, Keil 1992: 253 – 284) .

Dalším z výzkumů, které se zaměřovali na motivaci přechodu k vegetariánství je článek autorů Swinder Janda a Philip J. Trocchia (2001), autoři použili dvě fáze výzkumu, v první fázi využili polostrukturované hloubkové rozhovory. Této fáze se účastnilo jedenáct respondentů. Osm z těchto respondentů byly ženy. Autoři na základě tohoto výzkumu dospěli k závěrům, kdy opět hlavní roli hraje etická stránka (respondenti se dále nechtěli účastnit na utrpení zvířat, naopak je chtěli chránit). Druhým aspektem, který byl ve výzkumu zmiňován, byla zdravotní stránka vegetariánství. Zejména byl zdůrazňován fakt, že jsou zvířata hormonálně upravována, aby rychleji rostla. A to vše pak člověk dostává do svého těla. Prokázal se tu také vliv referenční skupiny. Ve druhé fázi pak bylo na základě předchozích poznatků stanoveno devět hypotéz, které byly testovány na 493 respondentech. Vzorek tvořilo 297 žen a 196 mužů, průměrný věk byl 37 let, nejmladšímu účastníkovi bylo 14 let, nejstaršímu bylo 81 let. Na základě sledovaných hypotéz dospěli k závěru, že existují charakteristiky, které jsou typické pro vegetariány (Janda, Trocchia 2001: 1207 - 1208).

Autoři Nick Fox a Katie Ward (2008) provedly kvalitativní studii, která se zabývala motivací vegetariánům. Tato studie byla specifická, jednalo se o on-line etnografický výzkum, kterého se zúčastnilo

33 participantů ze Spojených států amerických, Kanady a Velké Británie (blíže viz. Tab 3). Z údajů, které jim vyplynuly během výzkumu, došli autoři k závěru, že existují nějaké počáteční motivace k vegetariánství a postupem času se pak připojují i jiné důvody. Jako počáteční důvody uváděli dotazovaní etické důvody a to 45% z nich, 25% uvádělo zdravotní důvody, 1% dotazovaných uvedlo ochranu životního prostředí a zbývající dotázaní uváděli estetické důvody (vzhled, chuť, vůně masa), a náboženské přesvědčení (Fox, Ward 2008: 5-7).

V tabulce 3 je patrné shrnutí různých typů motivace k vegetariánství podle různých studií. Tyto studie probíhaly na území Spojených států amerických případně Velké Británie, v jednom případě byla zahrnuta také Kanada. Z tabulky je také patrné, že ve výzkumech převažovaly ženy. Tento fakt je patrný i u ostatních zmíněných výzkumů, tento fakt zmiňuje i výzkum STEM/MARK z roku 2003. Dále je patrné, že se poměrně často objevuje také motivace zdravotní, případně estetická (tedy nechutí k masu).

Na rozdíly ve stravě mezi muži a ženami se zaměřoval ve svém článku A. Beardsworth, Alan Bryman and Teresa Keil (2002), jejich hlavním zjištěním bylo, že ženy vykazují větší „morální cit“ ve stravování než muži. Více myslí na utrpení zvířat, více myslí na své zdraví. I tento fakt může odrážet zjištění, že více žen se definuje jako vegetariánka než mužů jako vegetariánů. (Beardsworth, Bryman, Keil 2002: 474 – 479). V jednotlivých výzkumech je patrné odlišné zaměření a definice motivů pro vegetariánství. Ve všech výzkumech se zaměřovali na motivy etické, které vycházely velmi významně.

Tab 3: Motivace pro vegetariánství, shrnutí studií

studie	země	N	% žen	%					
				etické	zdraví	prostředí	Odpor	náboženské	ostatní
Beardsworth, Keil (1992)	VB	76	51,3	65,8	26,3	1,32	19,74		
Fox, Ward (2008)	USA,CA, VB	33	70,0	45	27,0	3,0			25
Hamilton (2006)	VB	47	61,7	48,9	34,0		10,6		19,2
Hussar, Harris (2009)	USA	16	68,8	71,9	6,3		9,4	9,4	15,6
Jabs a kol. (1998)	USA	19	68,4	57,9	42,1				
Krizmanic (1992)	USA	301	68,0	19,0	46,0	4,0			30,0
Neale a kol.. (1993)	VB	174	100,0	91,0	39,0			6	37,0
Potts, White (2008)	NZ	155	77,4	53,7		7,1		14,5	
Preylo, Arikawa (2008)	USA	72	79,2	68,1					31,9
Rozin a kol. (1997)	USA	104	66,4	64,1	76,7	60,7	53,0	22,6	55,4
Santos, Booth (1996)	VB	13	100,0	92,0			61,0		23,0
White, Seymour, Frank (1999)	USA	360	100,0	41,6	69,0	32,1	40,6	30,0	10,7

Zdroj: Ruby 2011: 144.

2.5 Identita a její propojení s vegetariánstvím

Důvodem proč jsem se rozhodla zařadit do své práci koncept identity, byl výzkum Rachel Povey a kolektivu z roku 2001. Ve kterém autorka zmiňovala fakt, že někteří z vegetariánů zdůrazňovali, že prodělali krizi identity, která vedla k tomu, že přestali jíst maso. Můžeme tedy hovořit o tom, že vegetariáni si budují novou identitu. Proto jsem se rozhodla přiblížit v této kapitole pojem identita.

V sociologické a sociální teorii se s pojmem identita setkáváme velmi často, je to jeden z nejdůležitějších konceptů, kterému je věnován prostor při výzkumu. Identitou se ve svých dílech zabývají Zygmunt Bauman a Anthony Giddens, kteří upozorňují zejména na krizi identity, jež se pojí se ztrátou jistot ve společnosti.

Přestože je identita velmi řešeným konceptem, kterému je věnováno velké množství literatury a výzkumu, neexistuje jednotný pohled a jednotná definice. Problém identity neřeší pouze sociologie, ale její věnován prostor také v politologii, psychologii, antropologii, historii, mediálních studiích a dalších oborech. Z toho je patrné, že identita je definována a používána různými způsoby, které se odvíjí od kontextu ve kterém je používána.

V rámci sociologického diskurzu pak konceptualizujeme pojem identity, jak je vymezen k ostatním pojmům, které se s ním v rámci diskurzu pojí. Jednou z autorů, kteří se věnují pojmu identita, je Csaba Szaló (2003), který definuje identitu skrze pojmy např. občanství, národnost, odlišnost, sounáležitost. Na základě těchto pojmů pak podle C. Szaló můžeme jedince definovat jako stejné nebo naopak odlišné (Szaló 2003:15-18).

Ze sociologického hlediska můžeme identitu definovat jako „hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity (Jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých). Zahrnuje hodnoty, kterým jedinec věří a na nichž si zakládá smysl svého života“ (Jandourek 2001: 104). Identitu můžeme brát jako sociální konstrukt, který vznikl díky vztahům člověka a okolí. Je výrazem postoje člověka ke svému okolí a k sobě samému (Duffková, Urban, Dubský 2008:105). Můžeme hovořit o tom, že identita jedince není stabilní a stejná celý život. Identita je v průběhu života formována a měněna v závislosti na určitých sociálních změnách v životě jedince. Může také docházet k utváření zcela nových identit (např. Blommaert 2005: 203- 207; Jenkins 1996: 68-78).

Velmi dobře popisuje identitu Karel Müller (2008), který říká, že lidská identita je kontextuální a velmi mnohvrstevnatý sociální a psychologický fenomén, který je dále ovlivňován především daným okamžikem a tím, co člověk zrovna dělá. Je tedy budován kontextem, ze kterého jedinci vychází (Müller 2008: 93).

Identitou se zabývá také E. Goffman (2003) rozlišuje osobní a sociální identitu, kdy osobní identitu chápe jako biografii, jako něco, co odlišuje určitou osobu od jiných, něco co je pro každého z nás jedinečné, je to náš unikátní životní příběh. Proti tomu stojí identita sociální, tj. identita, kterou si vytvářejí lidé o dotyčném člověku.

Podobně rozděljuje naši identitu také Richard Jenkins (1996), na individuální a kolektivní identitu. Kdy individuální identita zdůrazňuje rozdíly mezi jedinci, zatímco v rámci identity kolektivní je důraz kladen na jejich podobnost. Můžeme tak budovat svoji identitu (*self-image*), ale také kolektivní identitu (*public image*), R. Jenkins toto dělení zakládá na tom, že tyto dvě identity jsou odlišné, vychází z názoru, že všechny

identity člověka jsou svým způsobem je identita proces „bytí někým“ nebo „stávání se někým“. (Jenkins 1996: 68 - 78).

Pro tuto práci jsou důležité oba tyto pojmy, jak identita individuální (osobní), tak identita kolektivní (sociální). Identita je vymezena jako ztotožnění člověka s určitým souborem jiných lidí, jako jeho pocit spřízněnosti, sdílení určitých myšlenek, názorů a také hodnot (Duffková, Urban, Dubský 2008). Obě tyto identity hrají v případě vegetariánů a veganů velmi důležitou roli. Během tranzice k vegetariánství dochází, jak k proměně individuální, tak kolektivní identity. Na základě změny identity může dojít k projevům stigmatizace vegetariána většinovou společností.

Jak říká E. Goffman (2003) koncept stigmatu je definován jako nežádoucí odlišnost od očekávání, tato odlišnost má pak dopad na chování ostatních lidí. Na základě jedné „nedokonalosti“ je pak může být osobě připisována celá řada dalších nedokonalostí nebo odlišností. Být společností považován za normálního je spojeno s možností být ve společnosti přijímán, společenský styk je mnohem jednodušší bez stigmatu (Goffman 2003: 90 - 135).

2.6 Životní styl

Vegetariánství / veganství není jen o stravě, ale můžeme jej definovat jako velmi komplexní životní styl, který je typický bezmasou stravou, zaměřením na zdraví, mnoho vegetariánů/veganů odmítá alkohol a cigarety. Proto se nyní věnujme definici životního stylu, jak je pojmán v sociologii.

Životním stylem se v sociologii zabývá například Jana Duffková, Lukáš Urban a Josef Dubský (2008), která říká, že nejobecnějším

vymezením životního stylu: „*je způsob jakým lidé žijí - jak bydlí, stravují se, vzdělávají se, chovají se v různých situacích, baví se, pracují, spotřebovávají, vzájemně komunikují, rozhodují se, cestují, vyznávají a dodržují určité hodnoty, starají se o děti, pěstují potraviny, vyrábějí atd.*“ (Duffková, Urban, Dubský 2008: 51 - 52)

V současné době existují na západoevropských univerzitách nové obory, které se zaměřují na sociální a psychologické aspekty jídla, konkrétně například postoje, názory na stravovací návyky s ohledem na kulturní odlišnosti (Dvořáková-Janů 1999). A. Beardsworth a T. Keil (1997) popisují konotace „masa“ v různých kulturách, ukazuje se, že maso je vysoce společensky ceněno napříč kulturami. Existují tři problematické pohledy na maso: jeho chuť, vliv na zdraví a morální důvody. Maso je ve společnosti bráno jako nejdůležitější zdroj obživy. Avšak nejsou respektovány potřeby chovaných zvířat, protože existují snahy, aby maso bylo co nejlevnější (klece, kde jsou zvířata chována se zmenšují, podmínky chovu nejsou adekvátní) (Beardsworth a T. Keil 1997: 193- 195).

Oproti minulosti lidé kupují maso, již naporcované jsou stranou od procesu usmrcení, porcování zvířete. Porážka zvířat a jejich dělení a porcování se ve 20. století skrylo za kulisami, člověk dostává až konečný produkt, ze kterého není patrné, že jde o produkt z mrtvého zvířete. Oproti minulosti, kdy se zvířata usmrcovala a porcovala veřejně. (Dvořáková-Janů 1999: 20-21). Je tedy normální jíst maso a nepřemýšlet o tom, jak daná potravina vznikala, jaké podmínky za tím mohly být schované. Vegetariáni a vegani nám pak tento problém připomínají. Jen málokdo se v dnešní době setkává s procesem usmrcení a porcování zvířete osobně. Do pozadí ustupují i typické „zabijačky“, které v minulosti byly místem, kde se scházela rodina, která se aktu účastnila.

Životním stylem vegetariánů se zabýval ve své práci Michael Allen a kol. (2000), kdy zjistili na základě svého výzkumu, že existuje souvislost mezi vegetariánstvím a celkově zdravějším životním stylem. Autoři ve své práci srovnávali skupinu nevegetariánů a vegetariánů. Jednalo se o výzkum probíhající na Novém Zélandu. Vegetariáni žijí zdravějším životním stylem než nevegetariáni (Allen a kol. 2000:417- 419).

Existuje celá řada studií, která se vegetariánství zabývala. Nezaměřují se pouze na způsob stravování, ale zaměřily se právě na životní styl. Nejčastěji se hovoří o souvislosti se zdravějším životním stylem (např. Allen a kol. 2000, Barták 2008, Phillips 2005), zejména se jedná o lepší informovanost o jídle, s tím se pojí volba potravin podle odlišného klíče (podle nutričních hodnot, obsahu vitamínů aj.), ve výzkumech se také objevoval fakt, že vegetariáni nejsou častými kuřáky, v jejich životě absentuje konzumace alkoholu nebo je jeho konzumace nižší. Naopak více konzumují zdravé potraviny, jako je ovoce a zelenina. Je zajímavé, že z výzkumů vyplývá větší míra aktivního pohybu u vegetariánů než u nevegetariánů.

Vidíme tedy na základě provedených studií, které zmiňuji výše v této kapitole, že vegetariánství je obecně spjato s celkově zdravějším životním stylem. Vegetariáni jsou celkově lépe informováni o jídle, které konzumují. Existuje u nich vyšší míra absence alkoholu a cigaňte než u nevegetariánů.

2.7 Pojetí sexuality, sociologické teorie.

Pojem sexualita je odvozen z latinského slova „sexus“ což můžeme přeložit jako pohlaví.

Samotný koncept sexuality je poměrně novým termínem. Poprvé se tento koncept objevuje na počátku 19. století (Bristow, 1997), konkrétně v roce 1836 na stránkách Oxford English Dictionary, kde je sexualita definována jako „vlastnost člověka být sexuální nebo mít sexuální styk“ (Bristow, 1997: 3 citováno dle Katrňák 1999). Od devatenáctého století je sexualita definována jako lidská přirozenost charakterizující každého jednotlivého člověka. Sexualita je definována jako „*souhrn biologických a psychologických jevů a projevů se vztahem k pohlavnímu životu*“ (Hartl, 2010: 523).

Sexualita je velmi široký pojem, který zahrnuje sexuální pudy, ale také hodnoty, praktiky či výběr partnera. Pudová stránka odkazuje k přirozenosti, proti tomu stojí to, že sexualita podléhá sociálním normám a sociální kontrole. Jak říká Tomáš Katrňák (1999) lidská sexualita je v dnešní době vnímána jako základ lidské přirozenosti. Sexualita, může definovaná jako vrozená dispozice, jinými slovy je to vlastnost člověka, tvořící nedílnou součást moderního já (Katrňák 1999: 310).

Společným prvkem teorií sexuality v sociologii je dodržování norem a hodnot, které mají působit na naši sexualitu a které naše společnost uznává. Přestože se sexualita do popředí a zájmu vědců dostává až poměrně pozdě, neznamená, že by se již před tímto obdobím společnost o sexualitu nezajímala nebo že by jí nepřikládala téměř žádný význam. Ba naopak pozornost sexualitě věnována byla, pouze ji lidé předtím nebrali jako komplexní fenomén, kterým je potřeba se zabývat souhrnně. Co se týče sociologie, ta se sexualitou ve svých počátcích nezabývala především z toho důvodu, že sexualita byla považována za svrchovaně biologický pud, který nespadá do sociologické oblasti zkoumání. V té době tedy nebyl důvod, proč by bylo nutné, aby se sociologie věnovala sexualitě. V té době by totiž v jejím hledáčku skončila „normální“ a „přirozená“ sexualita, o které se běžně mluvilo

a kterou nebylo nutné zkoumat (Fafejta 2004:9). Postupem času dochází ke zpochybnění faktu, že sexualita je jevem výhradně biologickým a že by se o ni jiné vědy tedy neměly zajímat.

Sigmund Freud je autorem, který vychází z faktu, že sexualita je vrozená, pudová záležitost a člověk ve svém životě sexualitu potřebuje. Sexualita podle S. Freuda formuje osobnost člověka. Na tomto faktu pak vystavěl teorii psychoanalýzy (Freud 1969). Tuto vrozenou podstatu sexuality kritizují zejména konstruktivistické teorie, které zastávají názor, že sexualita se utváří, až v průběhu socializačního procesu. Podle Petera Bergera a Thomase Luckmana můžeme říct, že naše identita pomáhá formovat a doplňovat sexualitu s tím, že tento proces funguje i opačným směrem. Naše sexualita je pak formována skrze naši identitu (Berger, Luckmann 1999).

V užším slova smyslu můžeme říci, že sexualita je vlastní nejen vyšším živočichům, ale můžeme ji aplikovat na všechny živé organismy. Tu část sexuality, která patří výhradně člověku, označujeme jako lidskou sexualitu. Lidská sexualita je založena na hormonálních změnách, avšak je osvobozena od hormonálního determinismu. Lidská sexualita je také specifická v tom, že je ovlivněna také psychickými, sociálními a kulturními faktory, což je důkazem nutnosti k lidské sexualitě přistupovat interdisciplinárně (Janiš 2008).

Pro minulé období byl typický jednotný diskurz pro sexualitu, zejména ve středověku byl typický pro téma těla a sexuality jednotný diskurz. V průběhu posledních staletí došlo ke vzniku různých diskurzů skrze, které lze sexualitu nahlížet. Sexuální témata se postupně přesunují do diskuzí medicínských, psychiatrických, psychologických, demografických, biologických, pedagogických, politických a morálních. S tím se pojí i odlišnost diskurzů v těchto odvětvích (Foucault 1999). Nyní

tedy nemůžeme říci, že existuje jeden jediný diskurz o sexualitě, např. můžeme hovořit o diskurzu medicínském, psychologickém nebo biologickém.

Jedinec se rodí do společnosti, ve které existují určité normy a vzorce vhodného a nevhodného chování, tyto normy se učí v procesu. Tyto normy jsou uplatňovány i v případě sexuality. Jak říká M. Foucault (1999) každá existující kultura si určuje, co je v ní přirozené a nepřirozené, normální a abnormální. Ve společnosti je tedy také definováno, co je „normální“ z pohledu lidské sexuality. Za „normální“ a „přirozenou“ sexualitu je naší společností brána heterosexuality, jejíž podstatou je sexuální přitažlivost muže a ženy. Heterosexuality je pak dominantní a normativní institucí, která určuje mnohé sociální normy a hodnoty. Odvíjí se od něj i to, jak má vypadat manželství a rodina. Hlavním cílem má být reprodukce zdravé populace (Fafejta 2004). Podle K. Janiše (2008) můžeme hovořit o tom, že všechny známé kultury se snaží o to, aby bylo lidské sexuální chování podřízeno určitým mravním a právním normám. Pokud by nebylo sexuální chování kontrolováno normami, docházelo by k destabilizaci společnosti. Z toho lze podle autora usuzovat, že určitá forma sexuální restrikce je lidské civilizaci vlastní. Pouhé instinkty můžeme jen stěží považovat za dokonalé vybavení člověka, pokud hovoříme o procesu socializace sexuálních motivů (Janiš 2008:1).

Sexuality se v průběhu let stala předmětem sociální kontroly a je jím dodnes. Od chvíle, kdy byla ustanovena pravidla spojená se sexuálním chováním, je společensky vyžadováno, aby tato pravidla byla dodržována. Pokud je jedinec poruší, následuje určitá, předem společensky ustanovená sankce. Trest má ukázat, že jsme odpovědní za své činy a pokud budeme pravidla souvisle porušovat, pak budeme

potrestání opakovaně. Stejným způsobem jsou usměřňováni všichni jedinci dané společnosti. (Bauman, May; 2004: 27). Uplatňováním určitých trestů v oblasti sexuality si chce většinová společnost zachovat alespoň domnělou schopnost kontrolovat lidskou sexualitu. Podle M. Foucaulta (1999) je sexualita neoddělitelně spojena s mocenským diskursem. Na základě historických a antropologických výzkumů můžeme říct, že sexualita jako taková se mění v rámci jednotlivých společností. Sexualitu tedy nemůžeme brát jako pouze biologickou danost, ale i jako socio-kulturně podmíněný jev. Sociální prostředí v daném historickém kontextu předurčuje i to, co je v oblasti sexu považováno za přijatelné a naopak. Je tedy společensky určováno, jak je sexualita vnímaná. A jak se lidé tomuto diskurzu přizpůsobují. Sexualita se v průběhu času pojila s různými diskurzemi - nejprve existovali tendence vnímat sexualitu jako tabu. Postupem času, ale byla konstruována věda o sexualitě.

Věnujme se tedy nyní tomu, jaká je tedy vlastně ona „normální“ sexualita naší moderní doby. Na začátku je nutné zmínit, že dnes již není sexualita nutně spojena jen s reprodukční funkcí, jako tomu bylo v minulosti. Anthony Giddens (1997) pro tento stav zavedl pojem *plastic sexuality*, který definuje jako založený na možnosti vlastní volby. Sex tu již není pouze za účelem rozmnožování. Sexualita přestává být rigidní kategorií a stává se něčím, co nemá jasné hranice a pravidla. Sexualita a identita se tak doplňují a formují. Lidé si vytvářejí vlastní sexuální identitu.

Podle M. Foucaulta můžeme říci, že sexualita se dostává do centra zájmu lidí především, protože je skrze ni možné řídit jak jedince, tak celé populace. Proto se objevují stále větší tendence, aby lidé mohli sexualitu řídit a využívat ji ve svůj prospěch. Tím dochází ke vzniku mnoha různých diskurzů, které se sexuality týkají. Můžeme tedy říct,

že M. Foucault zpochybnil represivní hypotézu (on sám jí tak pojmenovává), která říká, že v proamerickém kontextu došlo s nástupem modernity k potlačení sexuality. Podle něj naopak došlo k tomu, že sexualita se stává předmětem vědění. Sexualita je podle M. Foucaulta zajímavá především, protože představuje klíč k reprodukci populace případně k možnosti její regulace v rukou mocných. Což sexualitu povyšuje a stává se z ní důležitý politický a ekonomický nástroj (Foucault 1999).

Co se týče zaměření výzkumů sexuality a identity, jsou tyto výzkumy převážně zaměřeny na výzkum identity homosexuálů, bisexuálů či transsexuálů. Zajímavý je článek autora Adama Gajdoše (2011), který se zaměřil na maskulinitu a jídlo v odborných člancích. Ve své stati podává stručný přehled současné odborné diskuze o souvislosti maskulinity a stravovacích návyků. Autor ukazuje během tohoto článku na to, že konzumace masa je velmi výrazně spjata s definováním hegemonní maskulinity (Gajdoš 2011: 26-27). Dominantní obraz muže, který ustavuje hegemonní maskulinitu, jej prezentuje jako dřevorubce, bojovníka nebo lovce. Autor, zde zmiňuje, že podle mnohých studií je esencí mužné stravy právě maso. Pro ženu je přijatelnější, že nejí maso než pro muže. Muž může být ospravedlněn pouze zdravotními důvody (Gajdoš 2011: 28).

Díky těmto teoriím můžeme říci, že existuje vztah mezi sexualitou a „vegansexualitou“. V moderním světě dnešní doby je typické, že se začínají rozvolňovat hranice mezi jednotlivými kategoriemi sexuality, vystává nám tady mnoho různých definic sexuality. Mnohé formy a projevy sexuality jsou považovány až za deviatní. Spolu s tím, ale vzniká prostor pro široké možnosti zkoumání a poznávání. Jako jednu z těchto forem bychom mohli vnímat právě „vegansexuality“. Vznik pojmu „vegansexuality“ toto rozvolňování kategorií jen dokazuje. Zejména pokud

si uvědomíme, že jde o spojení sexuality a etiky. Je důležité si také uvědomit, že naše sexualita hraje roli při utváření naší identity a je s ní provázána.

3 METODOLOGIE

Na několika následujících řádcích představím metodologii, kterou jsem pro svůj výzkum zvolila. Popisuji zde klíč pro výběr komunikačních partnerů, a jaká kritéria jsem stanovila pro jejich výběr. V této kapitole uvádím také stručné charakteristiky jednotlivých dotazovaných účastníků výzkumu. Krátce také popisuji průběh rozhovorů a následně i to, jak byla zpracovávána sebraná data. Ve své práci neopomím ani etickou stránku tohoto výzkumu.

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodologii, která je pro popsání mnou zvoleného tématu příhodnější a poskytne mi lepší vhled do dané problematiky. Pro provádění výzkumu jsem využila principů zakotvené teorie⁸, jak ji definují ve své knize *Základy kvalitativního výzkumu autoři* Anselm Strauss a Juliet Corbinová. Autoři nám poskytují návod, jak pracovat s daty v průběhu výzkumného procesu. Co se praxe týče, zakotvená teorie se liší od jiných metodologií obráceným „pracovním“ postupem - tedy prvotní není stanovit teorii a následně ji během výzkumu ověřovat. Nejprve se však věnujeme zkoumanému fenoménu a z něho pak vygenerujeme výsledek výzkumu.

Pro analýzu je možné využít různých typů kódování. Autoři A. Strauss a J. Corbinová definují následující typy: otevřené, axiální a selektivní. V průběhu práce s daty dochází k jednotlivým fázím kódování, kde jsou postupně využity všechny uvedené typy kódů. Na počátku je kódování otevřené, pokračuje se ke kódování selektivnímu,

⁸ „zakotvená teorie je induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují. Nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné“ (Strauss, Corbinová 1999:14).

keré je poslední. Celý proces kódování je doprovázen tvorbou poznámek (jedná se o tzv. mema výzkumníka), které pomáhají při analýze. Otevřené kódování je možno definovat jako základní analytický krok v třídění a přiřazování jednotlivých pojmů do kategorií. Slouží k podrobné analýze získaných dat. Výzkumník v této fázi označí pojmy, které se v získaných datech objevují a každému pojmu přidělí určitý kód. Tyto pojmy pak následně seskupuje do kategorií, proto se tomuto procesu říká kategorizace. Pojmenovávání kategorií by mělo být abstraktnější, než základní pojem. Na konci této fáze tedy máme data kategorizována. Poté následuje axiální kódování, které spočívá v novém uspořádání údajů a vytvoření vztahu mezi subkategoriemi a kategorií. Toto uspořádání probíhá na základě pravidel tzv. paradigmatického modelu, který tvoří: příčinné podmínky, jevy, kontexty, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce, následky. Výsledkem jsou tedy seskupené kategorie podle paradigmatického modelu. Zajímají nás vztahy mezi jednotlivými výpověďmi. Při analýze jsou pak hledány nejen souvislosti, ale naopak i rozdíly mezi výpověďmi i mezi dotazovanými jedinci a jejich příběhy. Posledním typem je selektivní kódování, kdy jde o výběr centrální kategorie a k ní potom vyhledáváme vzájemné vztahy. Tyto vztahy se dále ověřují a některé kategorie se dále rozvíjejí (Strauss, Corbinová, 1999).

3.1 Metoda sběru dat a analýza dat

Na přelomu roku 2011/2012 jsem prováděla kvalitativní výzkum založený na polostrukturovaných hloubkových rozhovorech. Výzkumný vzorek respondentů tvořili jak muži, tak ženy - dohromady osm respondentů. Co se týče výběru účastníků výzkumu na základě věku, stanovila jsem si dolní hranici 18 let. Tento věk jsem stanovila především proto, že v mladším věku neočekávám zkušenosti s partnerským životem

ve větším rozsahu, především nečekám společné stravování a bydlení. Druhou podmínkou bylo, že respondent/ka měla alespoň jeden svůj vztah, který by se dal označit za dlouhodobý (tzn. delší než jeden rok).

Celkový vzorek mého výzkumu obsahoval osm respondentů, ze kterých polovinu tvořily ženy a druhou polovinu muži. Hlavním kritériem pro výběr respondentů (nadřazený výše popsaným) byl způsob respondentova stravování. Pro psaní této práce jsem si v rámci rekrutace respondentů přímo oslovila více jak patnáct lidí (převážně prostřednictvím e-mailu, Facebooku). Tito lidé byli osloveni na základě toho, že plně odpovídali stanoveným podmínkám. Na základě odezvy na oslovení ke spolupráci jsem následně provedla rozhovor se třemi vegetariány, kteří mi poté doporučili další možné respondenty ze svého okolí.

Za účelem získání vhodných respondentů jsem v první řadě využila své sociální sítě a následně metodu *snowball sampling*⁹. Hlavním důvodem, proč jsem zvolila kontaktování respondentů skrze své společenské kontakty, byl fakt, že pro mě skrze tyto vazby bylo snazší navázat vztah s dotazovanými. Což usnadnilo následnou spolupráci. Stejnou výhodu mi poskytla i metoda snowball sampling, jelikož kontakty z mého sociálního okolí mohli poskytnout reference potencionálním respondentům a tím mi usnadnit prvotní komunikaci v rámci prováděného výzkumu. Výběr místa pro rozhovor jsem nechala na svých konverzačních partnerech. Bylo pro mě důležité zajistit, aby jim místo bylo příjemné a tím bylo zajištěno také jejich pohodlí. Rozhovory tedy probíhaly nejčastěji v kavárnách, čajovnách, na koleji nebo samotném domově konverzačních partnerů.

⁹ Jinými slovy metoda "nabalování", přičemž za pomoci prvotních kontaktu, jakožto prostředníků, se výzkumník dostává k dalším respondentům (Jeřábek, 1992: 22).

Každý z participantů byl před samotným rozhovorem seznámen s obsahem výzkumu a jeho cíly, spolu s vysvětlením, jak bude s informacemi nakládáno. V úvodu našeho rozhovoru jsem dotazované požádala o souhlas s nahráváním našeho rozhovoru a obeznámila je s tím, že žádná třetí osoba nebude mít k těmto materiálům přístup. Zároveň byli obeznámeni s tím, že po přepsání bude rozhovor smazán a následně bude pracováno pouze s jeho textovým přepisem. Následně byli požádáni o ústní informovaný souhlas s dalším použitím písemných přepisů rozhovoru pro účely mého výzkumu a možným uveřejněním jejich částí v této diplomové práci. Byla jim také nabídnuta možnost nahlédnout do finální verze této práce. Většina z konverzačních partnerů o tuto možnost projevila zájem.

Pro rozhovory jsem měla připravený seznam témat, které jsem chtěla s komunikačními partnery prodiskutovat. Tato osnova byla volná byla v průběhu rozhovoru doplňována a upravována (viz příloha č.1). Pořadí těchto okruhů nebylo nějak závazné, pro lepší tematickou návaznost. Na začátku rozhovoru byla položena otázka, která měla tzv. prolomit ledy, navodit téma a usnadnit zbytek rozhovoru. Tato otázka ve většině případů nepřinášela relevantní data do výzkumu. Jednotlivé rozhovory byly samozřejmě zaznamenávány pomocí diktafonu, jehož výhodou je přesné zachycení informací a možnost se k informacím vracet. Audiozáznam také umožňuje přesnější reflexi pořízených dat. Přesto jsem si během rozhovoru dělala *fieldnotes*, zejména jsem si zaznamenávala informace, které se objevily a byly nové a zajímavé. Tyto poznámky mohly v pozdější analýze sloužit jako nápomocné kategorie při kódování dat. Také jsem si zaznamenávala věci, které není schopen zachytit diktafon tj. gestikulace, zejména pokyvování hlavou.

3.2 Charakteristika informátorů

Stručnou charakteristiku jednotlivých informátorů zde uvádím pro poskytnutí kontextu pro provádění následné analýzy, cílem je usnadnit čtenáři orientaci v textu, hlavně v jeho analytické části. V tomto výzkumu figurují respondenti a respondentky ve věku 21 – 31 let. Genderové rozložení je, čtyři muži a čtyři ženy. Sedm z osmi dotazovaných bylo v době rozhovoru v intimním vztahu s osobou, která je vegetariánem případně veganem. Pro zachování anonymity respondentů neuvádím jejich civilní jména, ale pouze vymyšlené pseudonymy, aby nebylo možné respondenty zpětně identifikovat. Z toho důvodu zároveň uvádím pouze křestní jména.

Julie, 25 let

Julie je studentkou filozofické fakulty. Vegetariánkou se stala během studia na gymnáziu, konkrétně v sedmnácti letech. Prvotním impulsem ke změně životního stylu bylo video na internetu, kde bylo vyobrazeno, jakým způsobem jsou zvířata usmrcována. V jejím okolí bylo několik blízkých osob, které se snažily o to být vegetariánkami, ale Julie je popisuje jako ne zcela konzistentní. Juliini rodiče následně díky dceři začali vyznávat zdravější stravu a nebrání se ani čistě vegetariánským či veganským jídlům. Julie má v současné době přítele vegetariána.

Petra, 26 let

Petra pracuje jako sociální pracovnice. Vegetariánkou byla pět let, po pěti letech se pak stala vegankou. Vegankou je nyní již pátým rokem. A sama říká, že to byl logický krok, kdy začala uvažovat o tom, jak zvířata trpí. V současné době má půl roku přítele, který je vegetariánem.

David, 30 let

David pracuje jako IT specialista. Vegetariánem je přibližně pět let, přesný okamžik, kdy přestal jíst maso, si však nevybavuje. Proces byl dle jeho slov postupný. Postupně ze svého jídelníčku vyčleňoval červená masa, až jednoho dne přestal jíst i ryby. Davidova manželka je také vegetariánkou.

Zdeněk, 26 let

Zdeněk pracuje jako sociální pracovník. Vegetariánem je poměrně krátce, téměř jeden rok. V jeho okolí se postupem času začalo objevovat více a více vegetariánů. V posledních letech z jeho jídelníčku postupně mizelo červené maso, jedl jen ryby a kuřecí až přestal maso jíst úplně. Sám říká, že to nevnímá jako změnu, za kterou by stálo jeho okolí. Zdeněk je v současné době ve vztahu s vegetariánkou, kterou poznal před půl rokem.

Zuzana, 31 let

Zuzana pracuje jako učitelka na střední škole. Vegankou je již osm let, předtím byla měsíc vegetariánkou. Vegetariánkou, následně vegankou se stala díky svému příteli, který je nyní již jejím manželem. Manžel Daniel je vegan. V nejbližší době spolu plánují založení rodiny.

Petr, 26 let

Petr je v současné době nezaměstnaný, pracuje na občasných brigádách, žije s rodiči. Vegetariánem se stal po příchodu na vysokou školu, s přestěhováním do většího města poznal nové možnosti alternativního

stravování. V současné době sdílí jednu domácnost s přítelkyní, která je vegetariánkou.

Lenka, 21 let

Lenka studuje pedagogickou fakultu, během studia si přivydělává jako referentka obchodu. Vegetariánkou je od svých patnácti let. Hlavním impulzem pro ni byla starší kamarádka, která byla již delší dobu vegetariánkou a podala jí tak zkušenosti a potřebné argumenty pro změnu životního stylu. Lenka žije s přítelem - vegetariánem.

Josef, 24 let

Je studentem matematicko-fyzikální fakulty. Od svých šestnácti let nejí maso. Zlomem v jeho případě byl fakt, že se podařilo přesvědčit vedení školy k tomu, aby školní jídelna vařila dvě jídla - jedno „masové“ a druhé vegetariánské. Jak sám říká, usnadnilo mu to přechod k vegetariánství, protože v místě jeho bydliště nebylo jednoduché vegetariánské potraviny jako je tofu, feta, robi maso aj. sehnat. Je v současné době sám.

3.3 Průběh analýzy

Po sebrání rozhovorů probíhalo jejich přepisování. Již od začátku jsem si načrtávala zajímavé kódy a možné kategorie, které jsem následně využila při analýze. Přepisy rozhovorů byly prováděny, za pomoci programu Express Scribe, tento program umožňuje efektivní a snadnou práci s nahrávkou spolu s jejím přepisem. Během přepisu jsem také stanovila svým informátorům fiktivní jména. Na základě dohody s respondenty jsem neuváděla místo jejich bydliště, pravá jména jejich přátel či partnera nebo partnerky.

Analýzu jsem provedla s použitím softwaru Atlas.ti s důrazem na výzkumné otázky, které jsem si do výzkumu stanovila. Výsledky analýzy jsou dále v mé práci rozděleny do tematických okruhů tak, jak se objevovaly v rozhovorech a posléze i v analýze.

Ve své práci nevytvářím zakotvenou teorii jako takovou, jedná se spíše o deskripci, která využívá postupů zakotvené teorie. Konkrétně jsem použila otevřené, axiální i selektivní kódování rozhovorů a utváření kategorií.

3.4 Etika výzkumu

Nutnou podmínkou, abych výzkum mohl být realizován, byl souhlas mnou vybraných účastníků. Účastníci výzkumu byli předem informováni o tom, k čemu výzkum slouží a jaká bude jejich role v něm. Informovaný souhlas jsem od informátorů získala pouze v ústní podobě.

Je potřeba neopomenout ani další etické otázky, které se s výzkumem pojí. Tyto otázky hrají velmi významnou roli v době, kdy výzkum realizujeme. Jako výzkumníci bychom měli dbát dodržování určitých morálních zásad a odpovědnosti. Odpovědnost můžeme rozdělovat podle toho ke komu se odkazuje: „1. odpovědnost k tomu, koho zkoumáme; 2. odpovědnost k vědě, k profesi; 3. odpovědnost ke sponzorovi a zadavateli výzkumu“ (Kane 1985:211-214 cit dle Jeřábek 1992). Velmi diskutovaná je také problematika informovaného souhlasu. Punch (2008) říká, že důraz je kladen především na „přístup, souhlas a ochranu účastníka (Punch 2008: 87).

Problematickým místem v mém výzkumu bylo neublížit párům, které se mého výzkumu účastnily. Každému respondentovi jsem se proto za poskytnutí rozhovoru revanšovala malou pozorností – minimálně

v podobě zaplacení útraty v kavárně. Následně jsem velmi opatrně zacházela s daty, Veškerá data byla uchovávána v anonymizované formě, chráněna několika hesly.

4 ZJIŠTĚNÍ Z KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Na základě provedených rozhovorů a jejich následné analýze jsem došla k několika zajímavým závěrům, které shrnuji na následujících stránkách. Každý rozhovor jsem přepsala a kódovala podle postupů otevřeného kódování. Na základě vzniklých kódů jsem vytvořila následující kategorie, které tvoří kostru dalšího popisu.

4.1 Impuls ke změně

V jednotlivých analyzovaných příbězích participantů výzkumu je velmi důležité zohlednění období přechodu k vegetariánství. V této části práce se tedy zaměřím na období, kdy se moji informátoři stali vegetariány a co bylo hlavním impulsem k této změně.

S etickým aspektem vegetariánství se pojí zejména to, že zvířata jsou uměle dokrmována hormony, aby rychleji rostla a bylo je možné za co nejmenší náklady „vyrobit“ a prodat. Tento aspekt byl jedním z hlavních motivů pro vegetariánství i u mnou zkoumaného vzorku. Dotazovaní zmiňovali etickou motivaci, která byla velmi výrazně spjata s právy a zájmy zvířat. Moji informátoři většinou uváděli, že člověk by neměl mít právo zabíjet zvířata kvůli své obživě. Zvířata by měla být brána jako živí tvorové, kteří jsou rovni člověku. Druhým důvodem, který korespondoval s odporem zabíjet zvířata pro osobní potřebu, bylo, že bez toho, abychom jedli maso můžeme dost dobře žít.

Všichni komunikační partneři se shodovali na tom, že etický aspekt chování se ke zvířatům je pro ně velmi důležitý. S tímto názorem se také pojila kritika podmínek, ve kterých jsou zvířata chována a následně usmrcována. Zejména informátoři zmiňovali nevyhovující podmínky ve velkochovech, místa kde jsou zvířata usmrcována, vedou ke

stresu. Někteří informanti dokázali také barvitě popsat reportáž, ve které se s takovými podmínkami setkali.

„Proč jsem se stal vegetariánem? Tak asi hlavně protože mi vždycky přišlo hrozně líto těch zvířat. Vybavuju si obrázky, kde bylo vidět, jak vypadá usmrcení krávy. Z toho by bylo hodně zle, jak tam ta kráva šlapala v krvi. No hrůza“ (Josef, 19.1. 2012).

Z této citace je patrné, že pan Josef ani po letech nezapomněl, na nepříjemné pocity spojené se sledováním procesu usmrcení zvířete. Participant se jasně vymezuje vůči konzumaci masa. Na této výpovědi můžeme ilustrovat vliv etické motivace k vegetariánství.

Mezi velmi časté důvody, proč se lidé stávají vegetariány, patří také sociální motivace. Zejména je zkoumán vliv rodiny a přátel na konverzi k vegetariánství. Pokud je postavení masa ve společnosti, kde se jedinec pohybuje negativně vnímáno, ovlivňuje to i jeho samotného. Tímto tématem se ve svém výzkumu zabývali M. L. S. Santos a David Booth (1996), kteří popisují ve svém článku působení sociálního okolí, zejména přátel na změnu stravovacích návyků. Jednalo se o přechod mezi jednotlivými stupni školy, kdy analyzovali důvody výběru vegetariánského jídla v menze. Jeho výběr, pak vysvětlují autoři menší kontrolou ze strany společnosti a tradičních hodnot. A naopak posilujícím vlivem přátel. Předpokládala jsem, že se v mém vzorku objeví také motivace sociální, tzn. že k vegetariánství / veganství byli dovedeni někým z okolí. Což se mi potvrdilo pouze ve dvou případech, a to slečny Lenky a paní Zuzany. Obě tyto ženy potvrdily, že hlavním motivem a hnacím motorem k tomu stát se vegetariánkou byla druhá osoba.

„Už na základce jsem měla starší kamarádku, byla to v podstatě moje vzdálená sestřenice. No znáš to z xtého kolene. Ona byla vlastně první člověk, který nejí maso, kterého jsem ve svém životě poznala. Byla to pro mě novinka. Párkrát jsem zkoušela jíst to, co jedla ona a zachutnalo mi to. Navíc mi Pavla vysvětlila, proč ona sama nejí maso - bylo to kvůli utrpení a týrání zvířat. Já jsem se na to potom začala

zaměřovat a byla jsem překvapená, jakým způsobem je možné se ke zvířeti chovat.“ (Lenka, 11.1.2012).

Jak vidíme v případě slečny Lenky, se jednalo o vliv kamarádky, která ji dovedla k tomu, že se stala vegetariánkou. Zlom nastal v Lenčiných patnácti letech, kdy došlo k přechodu z jednoho stupně vzdělání na jiný. Jednu z důležitých rolí mohl sehrát fakt, že Lenka studovala školu mimo své bydliště a v té době bydlela na internátu, byl tedy oslaben vliv jejích rodičů, naopak posílil vliv přátel. Rodiče Lenčino rozhodnutí nesnášeli zrovna nejlépe, jejich vztah díky tomu zaznamenal podle Lenčiných slov výrazného ochlazení a nepochopení ze strany obou rodičů, které se ani po letech nelepší.

Zajímavý byl přechod k vegetariánství (následně k veganství) u paní Zuzany, která se vegetariánkou stala kvůli příteli, se kterým v té době chodila a který se následně stal jejím manželem.

„Když jsem začala chodit s Danem, tak jsem normálně jedla maso. Ze začátku to divný nebylo, ale když jsme spolu začali trávit víc času, tak to najednou bylo divný. Šli jsme třeba na oběd a já si dala maso a Dan měl problém, co si v restauraci vybrat, aby v tom nebylo nic z toho, co nejí. Začalo mi zajímat, jak to teda má. Já sama o tom, že zvířata můžou trpět, nikdy neuvažovala. Jsem vlastně nikdy nepřišla do styku se smrtí zvířete, netušila jsem, jaký podmínky tomu můžou předcházet...Začala jsem postupně ochutnávat, to co jedl Dan. Až jsme jednou zjistila, že mi maso nechybí. Asi měsíc mi pak trvalo vzdát se mléka a mléčných výrobků.“ (Zuzana 12.12.2011)

Tato zjištění korespondují se zmapovanou teorií, kde autoři popisují konkrétně jednotlivé motivy přechodu k vegetariánství. Jak bylo zmíněno, již výše hlavními důvody jsou tyto: etické, zdravotní, ekonomické, náboženské, sociální nebo ekologické. Většinu těchto důvodů uváděli i moji respondenti. Tyto důvody mohou nebo nemusí být vzájemně kombinovány. Ve výzkumech zmíněných výše byl nejčastějším impulsem ke změně stravování a životního stylu obecně právě důvod etický (morální). V pozadí je snaha o to, aby kvůli potravě již nadále

nebyla zabíjena zvířata, která podle dotazovaných žijí v nehumánních podmínkách (Beardsworth, Keil 1992, Rozin a kol. 1997, Luňáček 2004).

Všechny uváděné důvody bychom mohly definovat jako ovlivněné společností. Můžeme tedy uvažovat nad tím, že i přes to, že vegetariánství je svobodná volba, tak se jedná o sociální produkt, ke které ho může být docíleno několika způsoby, které jsou popsány teorií, ale zároveň podpořeny životními příběhy respondentů.

Téměř u všech respondentů se objevoval velmi výrazný důraz na morální stránku problematiky. Dotázaní jedinci se shodují na tom, že jim zisk potravy z živého zvířete přijde nemorální a nepřijatelné. Což koresponduje se zjištěními P. Rozin a kol. (1997), kteří se zamýšleli nad vegetariánstvím z hlediska morálního. Autoři rozlišují mezi vegetariány ze zdravotních důvodů a vegetariány z etických (morálních) důvodů. U „etických“ vegetariánů je životní styl spojen především s emocemi, nejčastěji se jedná o nechuť a odpor k masu. „Morální“ vegetariáni jsou rovněž častěji striktnější a daleko více je zajímají o původ potravin.

Rozlišení vegetariánů nalezneme také v článku *Filozofie vegetariánství* od R. J. Bartáka (2008), který rozlišuje dvě hlavní skupiny vegetariánů – vegetariáni egoističtí a vegetariáni altruističtí. V první jmenované skupiny převládají především zdravotní motivy, vegetariánská strava má především prospět jejich organismu. Oproti tomu druhá jmenovaná skupina nezohledňuje zdravotní důvody pro ně samotné, ale spíše jim jde o to, aby zabránili vraždění organismů s nervovou soustavou. Velmi mě překvapilo, že žádný z mých respondentů neuváděl, že jeho motivací byl motiv zdravotní. Ačkoliv informanti zdůrazňovali, že si přijdou nyní zdravější a cítí se víc fit, nejsou tak často nemocní nebyl toto primární důvod jejich přechodu k vegetariánství.

V jednom z rozhovorů se objevila dokonce i malá kritika vegetariánství, kdy dotazovaná slečně uvedla, že je sice dobře, že lidé přestávají jíst maso, ale i kvůli mléku může zvíře trpět.

„...pak jsme zjistila, že i vegetariánství je naprd, protože i kvůli vajíčkům, mlíku a sejru ty zvířata trpí, tak jsem přešla na úplně veganskou stravu.“ (Petra, 1. 12.2011)

Respondentka Petra v tomto případě kritizuje vegetariánství, které se sice jeví jako morální (etický) princip, ale ve své podstatě neřeší utrpení všech zvířat. Zamezuje týrání zvířat za účelem konzumace jejich masa, ale již nezohledňuje, že slepice kvůli vajíčkům trpí v malých klecích. Z tohoto je patrné, že u vegetariánů je jistý postoj, který je často velmi striktní: z jedné strany pozitivní směrem ke své stravě a negativní naopak ke konzumaci masa. V případě slečny Petry bychom dokonce mohli hovořit, o pozitivním postoji k veganství a negativním postoji k nevegateriánství a z části i k vegetariánství.

4.2 Pojetí vegetariánství očima informantů

Zajímalo mě také, jak vegetariánství ovlivnilo život, životní styl a partnerské vztahy. Informanti se během vyprávění zaměřovali především na to, jak je vnímá jejich okolí. Zejména se to projevovalo, pokud hovořili o kolezích z práce, případně lidech, kteří nepatří do okruhu jejich velmi blízkých přátel. Pro dokreslení uvádím části výroků, kde je toto patrné.

„Já to neberu, tak že se omezuju nebo žiju jinak než ostatní. Mám to jen složitější v tom, že nepoužívám kosmetiku, která byla testována na zvířatech. Ale je pravda, že třeba v práci to některý lidi vnímají jako, že jsem mimo“ (Petra 1.12.2011)

„Přijde mi to jako naprosto normální způsob života, je to moje volba a nechápu, proč nás okolí vnímá jako blázný“ (Zdeněk 8. 12. 2011)

Je zajímavé sledovat, jak sami respondenti definují vegetariánství skrze to, jak se k nim chová okolí. Opět to považuji za velmi silný odkaz na sociální (sociologickou) podstatu tohoto fenoménu. Vidíme zde, že jedinec je částečně odrazem toho, jak ho vnímá společnost a jak se díky tomu k jedinci chová.

4.3 Reakce okolí.

4.3.1 Rodina, přijetí změny.

Rodina je s pohledu sociologie velmi podstatným prostředím a okolí jedince, které může velmi výrazně ovlivnit jedincovo chování. Během výzkumu jsem narazila jak na projevy sympatií ze strany rodiny, tak na projev nepřátelství a nepochopení. Což přibližuji na následujících řádcích.

Reakce ze strany rodiny se u jednotlivých informantů lišily. Pokud žili informanti s rodiči v jedné domácnosti, většinou se nesečkali s vřelým přijetím. Pokud v době, kdy se stali vegetariány/vegany byli mimo domov (internát či kolej) bylo přijetí o něco snazší. Ve všech rodinách rodiče běžně konzumovali potraviny živočišného původu. Avšak postupem času rodiče tento fakt akceptují. Ve dvou případech dokonce rodiče přešli na vegetariánskou stravu. V ostatních případech se u rodičů projevilo, alespoň zvýšený zájem o nákup kvalitnějších potravin. Jednou z rodin, kde došlo k ovlivnění stravy u rodičů je rodina Julie.

*„Doma jsem nejdřív řekla, že nebudu jít maso. Tak to nebyl problém. Já osobně jsem měla problém s kapustou, kterou nejím do teď. A ještě s brokolicí.....Stravovací návyky byly teda šílený. Já jsem jedla hlavně sladkosti, pila coca colu a jedla tak jako pečivo se sejem. To se pak začalo zlepšovat, když se máma začala zlepšovat, co se týče kulinářských výtvorů veganskejch a vegetariánskejch jídel a tam už to začalo být hodně pestřejší. Tak jsem nejdřív hodně zhubla.“
(Julie, 16.11. 2011)*

Situace Julie je velmi zajímavá. To, jak situaci popisuje, velmi působí, jako že hlavní zásluhu na podobě jejího vegetariánského jídelníčku měla její matka, která jí začala pestřeji vařit. Můžeme tak vidět a potvrdit vliv rodiny, která Julii poskytla podporu a pomoc v začátcích změny jídelníčku.

U některých informantů se objevilo těžké přijetí ze strany prarodičů. Akceptace není z jejich strany tak jednoduchá, vegetariánství/veganství vnímají jako deviatní. Zkouší i různé taktiky, kdy uvaří na oko vegetariánské/veganské jídlo kam propašují potravinu živočišného původu (např. sádlo, slaninu). Prarodiče mají především strach o zdraví svých vnuků a vnuček. Oproti rodičům, ale přijetí faktu, že vegetarián není předurčen k smrti, že ze stravy získává potřebné živiny a může úplně normálně fungovat. Názorněji popsáno v následující výpovědi:

„Jedna babička mi taky vaří sójový specialitky, třeba sójovej segedýnek. Ale druhá babička dělá takový jako menší podrazy, jako že uvaří jídlo a pak já zjistím, že někde v průběhu toho vaření se do toho dostalo sádlo a to je potom jako bez komentáře, většinou to skončí tak, že tejdén doma nejím, protože si přijdu jako u blbejch. Vlastně mě to uráží. Já ti ani nevím, kolikrát ročně mi takhle převez. Ale já jsem z toho pak paranoidní a jídlo očuchávám a kontroluju“ (Julie, 16.11. 2011)

Tahle situace může na první pohled působit velmi absurdně. Avšak zamyslíme-li se nad tím, že rodina je primární okruh našich blízkých, tak se jedná také o lidi, od kterých čekáme největší podporu a máme v ně také největší důvěru. Ve chvílích, kdy ani jedinci z rodiny nedokážou respektovat životní styl jedince, tak jedinec mění chování nejen v rámci rodiny, ale i ve vztahu k ostatnímu okolí.

Jev podkopávání důvěry v okolí můžeme pozorovat i v jiném chování příbuzných respondentů. Během výzkumu se ukázalo, že vegetariáni svoje přesvědčení nenutí svému okolí, problém je, že okolí jim svoje názory podsouvá stále.

„Nikdy, nikdy jsem nikomu necpala – buď vegan je to fakt super. Tak proč já to můžu respektovat a nikomu nic nenutit a jiný to nechápou? Přejde mi to sobecký...Když se na to někdo zeptá, tak mu to ráda povím“ (Petra 1.12.2011)

Autoři A. Beardsworth a T. Keil (1992), kteří ve svém článku popisují také sociální aspekty konverze k vegetariánství. Kdy autoři zmiňují, že vegetariánství v rodině může vyvolat rozporuplné reakce (od sympatií přes nepřátelství). Rodiče nejsou vždy ochotni akceptovat tuto změnu v životě svých dětí a nejsou ochotni se s nastalou situací jen tak smířit. K velkým problémům pak dochází během rodinných oslav či obědů, kdy je nutno jídlo řešit. Což může mnohdy vést ke konfliktním situacím.

4.3.2 Přátelé a jejich reakce.

Informanty tohoto výzkumu bych mohla rozdělit do tří skupin podle toho kolik je v jejich okolí přátel nevegetariánů. První skupinou byli lidé, kteří i přes svoje vegetariánství/veganství mají více přátel mezi nevegetariány. Druhou skupinou byli lidé, kteří mají minimum přátel mezi nevegetariány. A poslední skupinou jsou lidi, kteří mají zhruba stejně přátel mezi nevegetariány i mezi vegetariány. Největší posun lze pozorovat u skupiny druhé, tedy skupiny s minimem přátel mezi nevegetariány. U této skupiny došlo během jejich tranzice životního stylu k největší změně. Nové přátele pak tito respondenti poznávají zejména ve vegetariánském prostředí a jen stěží si najdou nové přátele v okruhu nevegetariánů.

„Já nemůžu říct, že bych si vybírala přátele podle toho, jestli jí nebo nejí maso. Někteří mí přátelé jí maso. Někteří si to dovolí i přede mnou a je mi to jedno. Ale jinak mám většinu přátel vegetariánů“ (Julie, 16.11. 2011)

„Ve svém životě mám i lidi, kteří nejsou vegetariáni, ale nejsou to ty blízký lidi.“ (Petra 1.12.2011)

Informanti uváděli, že pokud se jednalo o silné přátelské pouto, vydrželo toto přátelství i odlišnosti ve stravování. Problémem bylo, pokud se přítel nevegetarián negativně stavěl ke změně stravování informanta. Problémy způsobuje, zejména pokud přátelé vyvíjejí nátlak a požadují konzumaci masa. Zejména se toto projevuje na oslavách nebo schůzkách u přátel. Kdy bylo zmiňováno, že jedna skupina přátel vždy připraví vegetariánskou případně veganskou alternativu jídla, druhá skupina naopak s žádnou alternativou nepočítá a snaží se přesvědčit ke konzumaci masa, které přece jí všichni ostatní.

„Moji kámoši ještě nejsou moc zvyklí, že nejím maso. Já si jídlo nosím sebou. Většinou když je nějaká oslava narozenin nebo grilování, tak si беру něco k jídlu sebou, předcházím tím tomu, že mi budou nutit maso. Nejčastější argument je ten, vždyť si ho přece vždycky jedl a jí ho všichni“ (Petr 16.12.2011)

Z výpovědí respondentů můžeme vyzorovat to, že přátelé a známí již tvoří tak vlivnou sociální skupinu jakou je rodina. Všichni se shodli na tom, že pokud jejich přátelé neuznávají jejich životní styl, tak se je nesnaží tak důrazně přesvědčovat o omylu jako to dělají členové rodiny. Přátelé také nemají tak výraznou potřebu komentovat jejich jídla, popřípadě nutit jim svoji stravu. Toto jednání dokazuje, že rodina je pro jedince bližší a vlivnější sociální skupinou. Její názory jsou proto pro jedince podstatnější a mohou tak výrazněji ovlivnit jejich chování. Pro respondenty hrálo velkou roli, zda jejich přátelé nevegetariáni nemají problém s jejich stravou a nesnaží se jim maso vnucovat.

4.3.3 Problémy se stravováním, stigma vegetariána.

V českém kontextu se velmi výrazně během rozhovorů objevila určitá forma stigmatizace. Mohli bychom hovořit o „*morální kariéře*“ jak ji definuje E. Goffman, která má podle E. Goffmanna čtyři 4 vzorce. První se týká osob, které se se stigmatem již rodí a během socializace zjišťují, že jsou odlišní. Druhým typem je, že je dítě izolováno a žijící

v přesvědčení, že je „normální“, nemá žádné stigma. Což není udržitelné navždy a časem dojde k prohlédnutí a uvědomění si svého stigmatu. Třetím typem je získání stigmatu v pozdějším věku, což vede k procesu opětovného hledání sama sebe, své identity. Poslední typ se týká osob, které jsou socializovány v cizí komunitě. Ke klíčové sociologické situaci tak dochází, když se stigmatizovaný dostane do kontaktu s normálním, v té chvíli dojde ke konfrontaci se stigmatem. V tomto případě můžeme hovořit o třetím typu, tedy že vegetariáni získávají „stigma“ v pozdějším věku a většinová společnost na ně nahlíží, jako na ty odlišné.

„Ono se o tom, že je někdo vegetarián moc nemluví. To jsem zjistil až nedávno, že v partičce se kterou chodím na ty koncerty je hodně vegetariánů. To člověk pozná, až když vytáhnou svoje jídlo, který si berou, když ví, že se někde nenají. (Zdeněk 8.12.2011)

Z této výpovědi je jasně patrné, že vegetariáni si určitou formu stigmatizace ze strany většinové nevegetariánské společnosti uvědomují a snaží se jí předcházet tím, že veřejně neřeší, jak se stravují. Tento fakt velmi dobře vystihuje ve své práci E. Goffman, který říká: „Odměna plynoucí z toho, že je člověk považován za normálního, je tak velká, že téměř každý, komu to situace umožní, se někdy záměrně pokusí předstírat“ (Goffman, 2003:90). Pro vegetariány je tak mnohdy lepší nezmiňovat svoje stravovací návyky jen tak před někým.

Vegetariáni mají velmi podobné zkušenosti, které se pojí s tím, že se odlišují od většinové společnosti. Zejména se projevovala v nevegetariánských restauracích. Došlo ke střetu „normální“ společnosti se stigmatizovaným vegetariánem. Obvykle tento střet i přes snahu vegetariána končil v jeho neprospěch. Objevovali se zkušenosti, kdy se vegetarián dotazoval na přítomnost masa v pokrmu, personál mu odpověděl, že tam žádné maso není a ve výsledku zde maso bylo. Ještě horší zkušenosti zmiňovali vegané, kteří vyjmenují, co všechno v jídle být nesmí a téměř vždy se tam některá z těchto jmenovaných věcí

objeví. Pro dokreslení uvádím dvě z výpovědí, ve kterých byl tento problém zmíněn.

„Občas se stane, že ti někde nabídnou smažák a vevnitř je nějaká šunka. Nebo těstoviny, který na lístku vypadaj vegetariánsky a pak je na nich třeba kuřecí maso. Nebo česnečka s uzeným. Nejhorší je ta neochota personálu odpovídat na dotazy, co v jídle je. Člověk musí být ve střehu, maso se objevuje i v jídle, kde to opravdu nečekáš třeba v bramboráku. Někdy se dokonce stane, že personál tvrdí, že tam fakt žádný maso není a najednou ho tam objevíš, to si pak připadáš jako debil.“ (Julie 16.11. 2011)

„Snažím se chodit do vegetariánských restaurací. Ne vždycky je to, ale možný. Tak vždycky jak debil vyjmenuju, co v tom jídle být nesmí. Oni mi to vždycky odkejvají a pak když to jídlo donesou, tak z toho cítím třeba smetanu. Už mám naštěstí vytrénovanéj nos, takže to ani nemusím dát do pusy, abych to poznala. To pak to jídlo rovnou vracím, což jim není úplně po chuti. (Zuzana, 12.12. 2011).

Nejen z těchto dvou výpovědí bylo možné pozorovat, že jedinci nemají dobrou zkušenost s většinou populací především ve chvílích, kdy se chtějí stravovat v nesespecializovaných restauracích. To ukazuje určitou podstatu naší společnosti, která by šla definovat jako neochota přijímat nebo respektovat cokoliv, co je odlišné. I zde pak můžeme sledovat oslabující vliv na rozhodování a chování jedince se zvětšováním sociální vzdálenosti mezi vegetariánem a okolím, se kterým jedinec přichází do kontaktu. Běžná populace, se kterou respondent nemá žádný vztah, neovlivní vegetariána téměř vůbec (spíše mu běžný život znepříjemňuje), zatímco rodina má tento vliv mnohem výraznější.

4.4 Kariéra vegetariána / vegana.

Při mém výzkumu se ukázalo, že cesta vegetariána/vegana není jednoduchá a zejména pokud nejí maso již delší dobu, byly jejich začátky opravdu těžké s ohledem na nedostupnost informací a surovin pro přípravu vegetariánských a veganských jídel. Informanti museli

při této otázce přemýšlet o tom, jaké to bylo na začátku, a sami byli mnohdy překvapení, že na toto období svého života již pozapomněli.

„Maso jsem přestala jíst na gymplu. Tam už byly kámošky, který maso nejedly, ale nebyly v tom úplně konzistentní, neměly to úplně vycytané. Vím, že v té době nebylo tak jednoduchý sehnat úplně hodně informací, o tom, co to vlastně je, co to obnáší. Navíc osm let zpátky ani v Praze nebylo moc obchodů, kde by si člověk mohl jít a koupit si tam prostě tofu, sójovej salát nebo ty vychytávky, který tam jsou dneska. Tak jsem vlastně moc nejedla.“ (Julie 16.11. 2011)

Ukazuje se, že začátky pro většinu vegetariánů nebyly vůbec jednoduché, zejména byl problém s dostupností vegetariánských pokrmů. Existovalo jen minimum restaurací a specializovaných obchodů. V tomto období nemůže většina z respondentů hovořit o tom, že by žili zdravě, jejich znalosti o stravě byly velmi omezené a její dostupnost byla také nebyla zrovna ideální. Přesto si stáli za svým názorem a nadále odmítali konzumovat maso.

Jako velmi zajímavou kariéru bych popsala Josefa a jeho snahu o zlepšení podmínek na gymnáziu, které navštěvoval. Jako jediný z respondentů popsat sám sebe, jako velmi angažovaného člověka. Snažil se zlepšit svoje výchozí podmínky, možnosti stravování. Snažil se bojovat za to, o čem byl přesvědčený, že je správné. Jak se ukázalo, našel poměrně velkou podporu ze strany spolužáků na gymnázium. Mohl tak bojovat za to, o čem byl přesvědčený.

„Velmi dobře si vzpomínám na náš boj o to, aby v jídelně vařili i vegetariánské jídlo. (...) Nakonec se nám podařilo sehnat necelých dvě stě podpisů, což byla skoro čtvrtina tehdejších studentů a tak nám paní kuchařky začaly vařit skvělé vegetariánské variace. S přechodem na vysokou školu už se rozšířily i možnosti, kde vegetariánské potraviny nakoupit.“ (Josef 19.1. 2012)

Kariéra vegetariána není snadná. Je potřeba se během ní učit, osvojovat si určité návyky. Tento fakt velmi zdůrazňoval pan Zdeněk, o kterém bychom mohli říci, že je poměrně čerstvým vegetariánem

(cca 1 rok). Jak sám popisuje, změna stravování a životního stylu je pro něj spjatá s neustálým učením se, hledáním informací. Dalo by se říci, že pan Zdeněk právě nyní buduje svoji novou identitu. Učí se nové hodnoty a normy, které jsou typické pro člověka, který sám sebe definuje jako vegetariána. Najednou se identifikuje s životním stylem, který není běžný pro většinovou konformní společnost. Zamýšlí se do větších důsledků nad různými aspekty běžného života – nad tím, jakým způsobem byla testována kosmetika. Což je věc, nad kterou se většina lidí nepozastavuje, nezamýšlí důsledky, které mohou stát v pozadí. Zjišťuje, že existuje střet s uvažováním nevegetariánů a ne vždy je jednoduché jim sdělit svůj názor, postoj tak aby jej pochopili.

„Já se pořád učím. Učím se jíst věci, který sem nikdy nejedl. Hledám, co se dá udělat uvařit. Ještě, že přítelkyně už se v tom vyzná víc, hlady teda díky ní netrpím (smích). Používám jen kosmetiku netestovanou na zvířatech, jídlo nakupuju ve specializovanejch obchodech, do supermarketu si dojdu tak pro pečivo. Jinak je ve všem syřidlo a jiný svinstva (...) Je trapný, když dostaneš kosmetiku, o který víš, že jí testovali na zvířatech. Pořád řeším dilema, jestli si to nechat a vyhodit nebo to těm lidem vysvětlvat.“ (Zdeněk, 8.12.2011)

Vegetariáni jsou lépe informováni o jídle, výživě a celkově všech aspektech zdraví. Vynechávají ze svého jídelníčku nezdravé složky potravy, nakupují spíše v obchodech, kde mají jistotu, odkud potravina pochází a co opravdu obsahuje. S tím se také pojí odlišná mentalita, co se týče ceny potravin. Komunikační partneři během vyprávění o jejich kariéře vegetariána / vegana zmiňovali také zkušenosti s partnerskými vztahy, kterým věnuji následující kapitolu.

4.5 Partnerské vztahy

Nedílnou součástí života jsou partnerské vztahy, nyní se tedy zaměřím na to, jak je ovlivňuje fakt, že je člověk vegetariánem/veganem. Partnerský život a výběr partnera bývá mnohdy podroben sociální kontrole ze strany rodiny či přátel. I člověk sám má určitá kritéria, která

by měl jeho budoucí partner splňovat. U vegetariánů/veganů se mezi těmito kritérii velmi často objevuje i problematika stravovacích návyků budoucího partnera. V mém vzorku se neobjevil nikdo, kdo by odpověděl kladně na otázku možnosti partnerského soužití s nevegetariánem. Někteří informanti takto odpovídali po předchozí zkušenosti, kdy žili s nevegetariánem. Jiní tuto variantu zamítali již z principu rovnou. Velmi výrazně se během mého výzkumu objevila paralela s výzkumem A. Potts a J. Parry (2010), kdy se autorky zabývaly partnerským vztahy vegetariánů. V jejich výzkumu se objevila preference vegetariánek, aby jejich partner byl vegetarián. Pro polovinu mých respondentů byl typický nepovedený vztah s nevegetariánem, který dále ovlivňoval výběr nového partnera. Aby byl partnerský vztah definován, jako spokojený je potřeba, aby mezi partnery byla vzájemná sebeúcta, důvěra a také aby v jejich vztahu fungovala etika a intimita. Pro každého z nás je nejdůležitější, ve vztahu něco jiného, nelze shrnout obecná pravidla, ale mezi vegetariány panovala celkem jasná shoda, co se partnerských vztahů týče.

Velmi silný zážitek definovala Petra, která v předchozím vztahu žila s nevegetariánem. Kdy Petra zmiňovala, že velmi těžko nesla, pokud partner vařil ve společné domácnosti maso, také jí vadilo, že z něj je maso cítit. Petra svůj nesourodý vztah hodnotila takto.

„Byla to pro mě ohromná zkušenost, ale spíše v tom špatném slova smyslu. Netušila jsem, že může být problém fakt, že partner jí maso. Nerada na tento vztah vzpomínám. Bylo to pro mě velmi nepříjemné. Určitě to vedlo k tomu, že se od té doby vždy informuji na stravu potencionálního partnera.“ (Petra 8.11. 2011)

Problém nastává také ve chvíli, kdy partner začne přesvědčovat toho druhého, že jeho stravování je lepší a mnohdy pak citově vydírá svého přítele či přítelkyni. Na takovýto vztah vzpomíná Julie, kdy ji přítel neustále přesvědčoval, že by měla jíst maso. Nejprve to zkoušel přes zdraví, později volil metodu, kvůli mně si dej maso. Jejich vztah tak byl

založen na tom, že ji přítel nutil do toho, aby jedla maso, aby ona byla ten, kdo změní svůj životní styl. Julie shrnula jeho naléhání takto:

„Jestli mě máš ráda, tak si dáš maso. Já jsem si udělal maso, pojd' si taky dát. Pojd' půjdeme si dát steak. Měla bys jíst maso.“ (Julie, 16.11. 2011)

Z toho můžeme vidět, jak většinová nevegetariánská společnost nemá pochopení pro volbu, kterou jedinec udělal, neustále se ho snaží přesvědčovat o tom, že by měl být konformní, měl by dělat to, co většina považuje za „normální“. Ve své podstatě nejsou ochotni pochopit přesvědčení, které je odlišené od běžného přesvědčení. Každý z mých respondentů zmínil alespoň jednu špatnou zkušenost, kdy byl přesvědčován, aby opustil svoje zásady, přesvědčení, to čemu věří a vrátil se zpět k jedení masa. Asi největším problémem, je u vegetariánů obava o to, že vegetariánská potrava není plnohodnotná a že tedy tito jedinci nemohou být zdraví. Což není pravda, jak ukazují mnohé výzkumy zaměřené právě na tuto problematiku. Pokud měli informanti zkušenost se vztahem s nevegeatriánem, tak největší tlak pociťovali ze strany rodiny partnera, která se velmi intenzivně snažila o to, aby partnerka jejich dítěte, jedla maso, jak je pro ně normální.

I další informanti zmiňovali, že je pro ně nepřestavitelné sdílet jednu domácnost s člověkem, který konzumuje maso.

„To jako, že bych žil s ženskou, která si ve společném bytě bude péct třeba kachnu? Tak to ani náhodou, to bych asi nedal.“ (Petr 16.12. 2011)

„Partner by měl mít představu o vegetariánským jídle, že se nějak připravuje, že to není rohlík s máslem a se sejrem. Že něco dokáže uvařit. Dneska se mi stává, že přijdu do obchodu a tam je tolik věcí, u některých ani netuším, co to je. A o tom to je, jdou z toho uvařit skvělý věci“ (Julie, 16.11. 2011)

„U nás to bylo jiný, díky Danovi jsem změnila pohled na jídlo. Když se nad tím, zamyslím, tak bych určitě nemohla bydlet v jedné domácnosti s chlapem, kterej holduje staekům a podobnejm, z mýho pohledu zvěrstvům.“ (Zuzana 12.12.2011)

Žádnému z mnou dotázaných vegetariánů nepřišlo správné mít intimní vztah s nevegetariánem. Pro mnohé z nich to byl velký etický problém a brali by to jako selhání svého přesvědčení. Myšlenka sdílení společné domácnosti s nevegetariánem pro ně byla velmi nepříjemná, až nepřijatelná. Přijatelné pro mé informanty bylo mít vztah s člověkem, který vyznává podobné věci tzn. preferují životní styl, který odmítá krutost na zvířatech. Ukázalo se tak, že vegetariáni jsou velmi striktně zaměřeni na dodržování etiky. Více než nevegetariáni promítají etiku, morálku také do svých vztahů. Ba dokonce na tom svoje vztahy budují.

Kolem sebe můžeme spatřovat různé vztahy, ať už ty blízké přátelské nebo intimní, které jsou často založeny na podobných názorech zejména morálních, etických, politických, v určité míře také náboženských. Velmi typické je, že si partnery či přátele volíme podle toho, co máme společné. Tento aspekt se velmi výrazně projevoval v diskuzi nad tématem vztahů. Pro vegetariány bylo velmi těžké najít společné věci s nevegetariánem, zejména v morálních a etických postojích se odlišovali, což nebyl ještě problém, pokud šlo o přátelství, zde bylo možné tuto heterogenitu přejít. Avšak jejich partnerské vztahy, jsou velmi homogenní, co se týče přesvědčení. Ať už na základě předešlé špatné zkušenosti ze vztahu s nevegetariánem, nebo na základě přesvědčení, které jim ani nedovoluje mít vztah s někým, kdo nesdílí jejich etické a morální principy. Jejich vztahy jsou pak homogenní, budovány na stejné přesvědčení, což vede k tomu, že tyto vztahy stojí na mnohem pevnějších etických základech než běžné vztahy, které jsou často heterogenní.

Nemyslím si, že lidé, kteří maso běžně jedí, jsou nějak neetičtí, problém je spíše v tom, že díky společenskému přesvědčení jsou neuvědomělí, co se týče vztahu mezi utrpením, smrtí zvířat a tím, že právě z toho je pak složena naše potrava. Velkou roli v tomto případě

hraje právě výchova a kultura, ve které žijeme a kde jsou podmíněné stravovací návyky směrem k nevegetariánství. Uvědomme si, že se ve společnosti stále méně mluví o tom, jak bylo maso získáno. Proces usmrcení zvířete je v podstatě tabuizován, je schován, tak aby jej běžný člověk neviděl. Proto je velmi těžké pochopit lidi, kteří brojí proti zakořeněnému zvyku, jaký požívání masa beze sporu je. Tento zvyk je v naší společnosti navíc podporován právě tlakem k tomu být sociálně konformním.

Zajímavé bylo, že nikdo z mnou dotazovaných lidí až do našeho rozhovoru nikdy o pojmu „veganssexuality“ neslyšel. Všichni byli, ale zvědaví a zajímalo je, o co se jedná. Po stručném vymezení termínu z mojí strany se pak nad tím to pojmem zamýšleli a uváděli, že zastřešuje jejich smýšlení. Byli velmi překvapení, že se pro jejich intimní rozhodnutí žít pouze s vegetariány již existuje pojem. Někteří z nich to vnímali jako snahu nevegetariánské společnosti zaškatulkovat je do nějaké vymyšlené kategorie.

4.6 Pohled na stravu během těhotenství a výchova dětí.

Během rozhovorů jsem, narazili také na téma těhotenství a porodu, tohoto tématu se objevovaly velké rozdíly, někteří z respondentů byli ochotni ustoupit během těhotenství, zejména kvůli zdravému vývoji dítěte. Druhá část naopak striktně trvala na stávajícím stravování.

„V těhotenství si nejsem úplně jistá, maso je asi pro vývoj dítěte důležitý, ale doufám, že to půjde i bez něj. Uvidí se, co poradí doktor. Pokud budu muset jíst maso, tak určitě budu volit takové zdroje, kde vím, že se to zvíře mělo dobře, nežilo v kleci a mohlo volně běhat, takže určitě biochovy (Zuzana 12.12.2011).

„Určitě se budu nadále stravovat jako vegetariánka. Maso už nebudu jíst určitě nikdy.“ (Lenka 1.1.2012)

„Rozhodnutí ohledně stravy v těhotenství nechávám na Ivě, ať se rozhodne jakkoliv budu ji podporovat. (David 3.12.2011)

„Tudy vlak nepojede, protože když se zamyslím, tak co by mohl mít biosejra navíc? B12? Maso bych nikdy do pusy nedala, když to vidím, tak vím, že to žilo. Je teda pravda, že ženský trvdí, že se jim v těhotenství mění chutě, ale myslím, že chuť na maso nedostanu.“ (Petra 1.11.2011)

Je zajímavé sledovat, že i přes očividně pevné přesvědčení všech vegetariánů, část z nich přiznává, že v době těhotenství pravděpodobně změní své stravování ve prospěch vývoje dítěte. I Petra přes svůj názor přiznává, že v těhotenství může mít jiné chutě. Můžeme tak i v její výpovědi poznat jisté pochybnosti o budoucnosti tohoto životního stylu v této fázi jejího života. V těchto výpovědích bychom mohli najít jistou mezeru jejich přesvědčení – všichni variantu konzumace masa ve prospěch dítěte připouští alespoň hypoteticky. Uvědomují si, že co je zdravé pro ně nemusí být nutně zdravé v průběhu jejich těhotenství pro jejich dítě. Ačkoliv část z dotázaných vůbec nepřipustila možnost, že by pochybovali o zdravotních rizicích, které by mohli nastat v těhotenství.

„Moje děti a jejich strava? Už jsem o tom párkrát přemýšlela a asi to nechám na nich. Nedovedu si teda úplně dobře představit, že jim budu vyvařovat maso, ale nějak se to určitě bude dát zvládnout. Minimálně babičky máme obě za rohem.“ (Zuzana 12.12.2011)

„Děti? Budou jíst to, co já. Nebudu přece vařit maso. Až budou starší, tak to pak bude jejich volba.“ (Lenka 1. 1.2012)

„Toto rozhodnutí nechám zcela na nich. Rozhodně jim nebudu nic nutit. Víím jak je nucení nepříjemné a proto se mu chci vyhnout“ (David 3.12.2011)

„Děti budou vegani. Je mi jasný, že to pro mě bude náročnější. Ale nedovedu si představit, že bych jim proti svému přesvědčení kupovala buřty a zároveň mě to ani nepřijde zdravé. Ale až budou mít děcka vlastní rozum, tak jim nechám mít vlastní rozum.“ (Petra, 1.12. 2011)

Z těchto výpovědí je patrné, že rodiče ve většině případů chtějí dát dítěti možnost volby, jak se budou stravovat. Mohli bychom tedy polemizovat o síle přesvědčení vegetariánů. Z pohledu většinové populace bychom mohli toto chování vysvětlovat tak že ani vegetariáni nejsou 100% přesvědčené o správnosti jimi zvoleného životního stylu. Sami vegetariáni se však shodují na tom, že jen chtějí dítěti poskytnout vše potřebné pro jejich vývoj a nechat následně svobodnou volbu v tom, jakým směrem se bude jejich dítě ubírat. Přesto, že jejich přesvědčení je velmi silné projevuje se, zde opětovně to, že není jejich cílem svoje přesvědčení někomu nutit.

4.7 Shrnutí hlavních zjištění

Ve výše uvedených subkapitolách jsem představovala jednotlivé zkušenosti respondentů, snažila jsem se o přiblížení jejich pohledů na hlavní témata, která se během rozhovoru objevovala. Zejména se jednalo o jejich přechod k vegetariánství, reakce ze strany okolí a to jak vegetariánství ovlivňuje jejich partnerství a společné soužití s osobou druhého pohlaví.

Během tohoto výzkumu se ukázalo, že existují různé motivace, které respondenty vedly k vegetariánství. Nejčastěji to byla motivace etická (morální), kdy respondenti vypovídali, že již dále nechtěli být zodpovědní za to, že kvůli jejich potravě musí nějaké zvíře trpět. Tyto zjištění korespondovaly s již provedenými výzkumy na toto téma, kde se také objevovala jako nejčastější etická (morální) motivace (např. Beardsworth, Keil 1992; Rozin a kol. 1997; Santos, Booth 1996, Potts, White 2008). Druhou skupinou pak byli respondenti, kteří postupně vynechávali maso z důvodu, že jim nechutnalo, až postupně přestali jíst veškeré druhy masa (např. Rozin a kol. 1997; Santos, Booth 1996). Třetí významnou motivací se ukázala být motivace sociální, kdy vliv okolí byl spouštěcím mechanismem nebo přispěl k rozhodnutí přestat jíst maso.

V mnou zkoumaném vzorku, to byl vliv kamarádky a přítele, v obou těchto případech došlo k oslabení sociální vazby ze strany rodičů, což vedlo k posílení sociální vazby ze strany kamarádky případně přítele (např. Santos, Booth 1996). Potvrdilo se tedy to, co bylo zkoumáno v jiných zemích, tedy že během tranzice k vegetariánství ve většině případů, hraje roli několik aspektů. V tomto výzkumu se však neobjevila motivace, která by byla spojena s náboženstvím.

Ke změně směrem k vegetariánství došlo u všech dotazovaných v době přechodu z jednoho typu školy na druhou (ze základní školy na střední, nebo ze střední školy na vysokou). V čemž můžeme spatřovat oslabenou roli sociální kontroly ze strany rodičů, setkávání se novými věcmi, které do té doby byli informantům skryty. Mohli bychom tedy hovořit o tom, že došlo ke změně identity v pozdějším věku, což může znamenat připsání stigmatu v pozdějším věku. Tento fakt velmi záležel na okolí participantů, jejich toleranci, ochotě akceptovat něco, co pro ně není zcela běžné, co někteří z nich pokládají za nesmyslné.

Co se týče reakce okolí, setkala jsem se ve výpovědích svých respondentů s různými reakcemi. Potvrdilo se mi to, co definují A. Beardsworth a T. Keil (1992), kteří hovoří o rozporuplných reakcích okolí od sympatií až po nepřátelství. U tří dotazovaných proběhlo přijetí ze strany rodiny a okolí bez problémů. Rodiče se dokonce zapojili a začali se zajímat o výhody vegetariánského způsobu stravování. U čtyř dotazovaných prvotní přijetí neproběhlo úplně hladce, ve dvou případech došlo k postupnému zlepšení situace, ve zbylých dvou případech je vegetariánství stále problémem a situace v rodině je díky němu velmi napjatá. V jedné respondentky jsem se setkala s faktem, že rodiče se o ní nezajímali, takže jejich reakce nebyla vůbec žádná.

Posledním velmi zajímavým faktem, který se mi během výzkumu potvrdil, byl fakt, že vegetariáni odmítali mít vztah s člověkem, který jí maso. Ať už na základě špatné zkušenosti z minulosti nebo

přesvědčení, které by vlastně podkopávalo je samotné, jejich identitu, volbu cesty, kdy zvířata netrpí. Ukázalo se tak stejně jako u A. Potts a J. Parry (2010), že možnost volby hraje velmi důležitou roli v partnerských a intimních vztazích. A mnou dotazovaní respondenti to vnímali jako normální a běžnou věc, že pro ně není vhodným partnerem nevegetarián. Tento pohled se mnohdy ještě více utvrdil po zkušenosti se soužitím s nevegetariánem. Kdy participanty tato zkušenost ještě mnohem více utvrdila v tom, že pro ně není dobrý heterogenní vztah s člověkem, který jí maso. Vždy budou v tomto vztahu stigmatizováni, ať už ze strany samotného partnera, nebo jeho rodiny či přátel. Je zajímavé, že E. Goffman (2003) pracuje s pojmem stigma u duševně nemocných lidí, paradoxně vegetariáni jsou podle výzkumu zdravého životního stylu (viz výše) obecně zdravější než nevegetariáni, přesto jsou vnímání částí společnosti jako jiní, mnozí lidé je také vnímají jako „nemocné“, „nezdravé“ jak vypovídali moji respondenti. Mnohem větším stigmatem ze strany společnosti jsou zasaženi muži, protože ideál hegemonní maskulinity je spjat s konzumací masa, a pokud muž maso nejí jen stěží, se může v očích většinové společnosti přiblížit tomuto ideálu (viz. Gajdoš 2011:28).

5 ZÁVĚR

Snahou této diplomové práce bylo blíže zmapovat fenomén „vegansexuality“ a to zejména ověřit, zda se tento fenomén nějakým způsobem odráží v české společnosti. Ve své diplomové práci jsem se snažila poukázat na to, že sexualita je velice individualizovaná a pro současný svět je tato individualita velmi důležitá a významně se začíná projevovat. Spolu s tím se pojí fakt, že etické aspekty vegetariánství jsou přenášeny také do partnerských vztahů a velmi výrazně jej ovlivňují.

Teoretické části této práce byla budována na definici, dělení a zastoupení vegetariánu v populaci. Na to navázalo propojení vegetariánství a životního stylu. Stěžejním pilířem je potom teorie sexuality Michela Foucaulta a práci Annie Potts a Jovian Parry, které se věnovaly problematice sexuality a vegetariánství.

Pro získání dat jsem zvolila polostrukturované hloubkové rozhovory s osmi vegetariány a vegany, rozdělení bylo čtyři muži a čtyři ženy. Zajímala jsem se jen o to, s jakými problémy se setkávají ve svém životě, jak se jejich stravování odráží na partnerském životě. Mé respondenty charakterizuje fakt, že většina z nich se stala vegetariány (následně někteří z nich vegany) v průběhu dospívání případně v době studia na vysoké škole. Moje práce nijak nevypovídá o lidech starších a jejich postojích k partnerství. S každým respondentem jsem provedla jeden rozhovor, u některých respondentů se objevila nutnost některá témata doplnit během rozhovoru druhého (Zuzana, Josef).

Co z tohoto výzkumu vyplývá? Ačkoliv neexistuje práce, která by se v českém kontextu zaměřovala na partnerské a intimní vztahy vegetariánů a veganů, já jsem ve své práci na fenomén „vegansexuality“ narazila. Pro moje respondenty byla nedílnou součástí jejich uvažování,

jejich životního stylu. Ukázalo se tak, že jídlo může být velmi důležitým aspektem v životě lidí. Pokud člověk vybočuje způsobem stravování, může to vést k problematizaci vztahů. Vegetariáni pak mohou být bráni jako nekonformní jedinci, kteří vybočují ze společnosti. Nemůžu ovšem paušalizovat, že tento jev je typický pro celou českou společnost vegetariánů a veganů, na to by byl potřeba mnohem rozsáhlejší výzkum, který by zahrnoval i starší generace vegetariánů a veganů a které se mě osobně bohužel nepodařilo kontaktovat. Ukázalo se, ale že vztahy vegetariánů jsou mnohem homogennější, založené na velmi podobném přesvědčení, které stojí v pozadí toho, že vztah je mnohem pevnější, stabilnější. Je založen na etickém smýšlení o živých organismech, které by neměli být zneužívány pro užitek a zisk lidstva.

Naprostá většina účastníků tohoto výzkumu považuje vegetariánství za důležitou součást své identity. Tuto identitu v průběhu času budovali, sžívali se s ní. Někteří z nich (zejména pan Zdeněk) právě budují, prochází procesem učení se. Přesto se ukazuje, že i přes veškerá přesvědčení může dojít k opětovné změně identity, kdy např. žena může být ochotná přistoupit ke konzumaci masa např. během těhotenství, pokud by to vyžadoval zdravotní stav. Většina z dotazovaných ale striktně tuto možnost odmítá. Jedinou dotázanou, která tuto možnost připustila, byla paní Zuzana.

Během zpracovávání teoretické části práce došlo k několika problémům a omezením. Jedním z problémů byl nedostatek odborné sociologické literatury na dané téma. Velkou část zdrojů tak tvořili především webové stránky a různá fóra, která se vegetariánství zabývají. Tyto zdroje byly doplněny o články z různých oborů, jako sociální psychologie, případně články z medicínského prostředí. Přesto se mi podařilo alespoň v zahraničních publikacích najít relevantní zdroje. Pokud se s fenoménem vegetariánství setkáváme v české literatuře, jde

zejména o knihy, které jsou zaměřeny na správné stravování. V českém kontextu krom několika málo článků existují spíše ne zcela odborné zdroje, zejména webová fóra a stránky, které sdružují vegetariány v naší společnosti. Z těchto fór jsem vycházela hlavně při hledání toho, zda existují diskuze o „vegansexualitě“ také v českém prostředí.

Dále se objevilo několik možných metodologických problémů. Jedním z nich mohl být věk mých respondentů, kdy nejstaršímu dotazovanému bylo 31 let, bohužel se mi nepodařilo skrze moje kontakty sehnat starší informanty. Všichni moji respondenti pocházeli z měst, které mají více než 25 000 obyvatel, chybí zde tedy skupina z malých měst a vesnic. Zde si myslím, že by se mohly objevit zajímavé názory a postoje. Pro další zkoumání fenoménu „vegansexuality“ by tedy bylo dobré tyto možné omezení zohlednit.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Allen, M. W., Wilson, M., Hung NG, S., Dunne, M. 2000. „Values and Beliefs of Vegetarians and Omnivores“. *The Journal of Social Psychology*, 140: (4).

Altar, T. 2006. *Judaism and Vegetarianism*. [online]. [cit. 11.7.2012]. Dostupné z: <http://www.ivu.org/religion/articles/judaism.html>

Barták, R. *Filosofie Vegetariánství*. [online]. [cit. 21.5.2012]. Dostupné z: <http://www.zvirevtisni.cz/index.php?lng=CZ&webid=43&id=52&akce=clanek>.

Bauman, Z., May, T. 2004. *Myslet sociologicky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Beardsworth, A., Keil, T. 1992. „The Vegetarian Option: Varieties, Conversions, Motives, and Careers“. *Sociological Review*, 40:(2).

Beardsworth, A., Keil, T. 1993. „Contemporary Vegetarianism in the U.K: Challenge and Incorporation?“ *Appetite*, 20, 229 – 234.

Beardsworth, A. Keil, T. 1997. *Sociology on the Menu. An invitation to the study of food and society*. London, Routledge.

Beardsworth, A., Bryman, A. Keil, T. 2002. „Women, men and food: the significance of gender for nutritional attitudes and choices“. *British Food Journal*, 104: (7).

Berger, P. L., Luckmann, T. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK.

Blommaert, J. 2005. *Discourse. A Critical Introduction*. Cambridge: University Press.

Bristow, J. 1997. *Sexuality*. London: Routledge.

Duffková, J., L. Urban, J. Dubský. 2008. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Dvořáková-Janů, V., 1999. *Lidé a jídlo*. Praha: ISV.

Fafejta, Martin. 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz.

Fox, N., Ward, K. 2008. „Health, ethics and environment. A qualitative study of vegetarian motivations“. *Appetite*, 50, 422-429.

Foucault, M. 1999. *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové

Freud, S. 1969. *Vybrané spisy I*. Praha: Avicenum.

Gajdoš, A. 2011. „Chlieb náš každodenný: maskulinita a jedlo v odbornej tlači prvej dekády 21. storočia“. *Gender, rovné príležitosti, výzkum*. Vol. 12. 25 - 34.

Giddens, A. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford Univers. Press.

Giddens, Anthony. 1997. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.

Goffman, E. 2003. *Stigma: Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity*. Praha: SLON.

Hartl, P., H. Hartlová. 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.

- Jabs, J., Sobal, J., Devine, C. M. 2000. „Managing vegetarianism: Identities, norms and interactions“. *Ecology of Food and Nutrition*, 39, 375–394.
- Janda, S., Trocchia P.J. 2001. “Vegetarianism: Toward a Greater Understanding” . *Psychology & Marketing*. 18: (12)
- Jandourek, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- Janiš, K. 2008. *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*. [online]. [cit. 2.10. 2011]. <http://www.planovanirodiny.cz/storage/brod08/02sv_vcera_dnes_zitra.pdf>.
- Jenkins, R. 1996. *Social Identity*. London: Routledge.
- Jeřábek, H. 1992. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum.
- Katrňák, T. 1999. „Proměna vnímání sexu a vznik sexuality“ Pp 57-75 in *Sociální studia 4. Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity*. Brno: FSS MU.
- Krech S., J.R. McNeil, C. Merchart. 2004. „Encyclopedia of World Environmental History“ Vol. 3, ed. Shepard. New York: Routledge, 1273-1278 .
- Melinová, V., B. Davisová. 2008. *Průvodce (začínajícího) vegetariána: Kompletní průvodce zdravou vegetariánskou stravou*. Radňovice: Andrea Komínková.
- Müller, K. B. 2008. *Evropa a občanská společnost: projekt evropské identity*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Mužík, V a kol. 2007. *Výživa a pohyb jako součást výchovy ke zdraví na základní škole: Příručka pro učitele*. Brno: Paido.

Opitz, Ch. 1995. *Výživa pro člověka a Zemi*. Praha: Aviko Invest.

Phillips, F. 2005. „Vegetarian Nutrition.“ *British Nutrition Foundation Nutrition Bulletin*, vol. 30, No. 2, s. 132–167. [online]. [cit. 2.7. 2012]. Dostupné: <http://www.animal-friends-croatia.org/data/file_4586.pdf>.

Potts, A., M. White. 2007. „*Cruelty-free consumption in New Zealand: A national report on the perspectives and experiences of vegetarians and other ethical consumers*“. Unpublished report, New Zealand Centre for Human-Animal Studies and Royal Society of New Zealand (Marsden Humanities Project).

Potts, A., White, M. 2008. „New Zealand vegetarians. At odds with their nation“. *Society and Animals*, 16. 336 – 353.

Potts, A., Parry, J. 2010. „Vegan sexuality. Challenging heteronormative masculinity through meat-free sex“. *Feminism & Psychology*, 20 : (1).

Povey, R., Wellens, B., Conner, M. 2001. „Attitudes Towards Following Meat, Vegetarian and Vegan Diet: An Examination of the Role of Ambivalence“. *Appetite*, 37, 15 – 26.

Punch, K. F. 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál

Risi, Armin a Ronald Zürrer. 2007. *Vegetariánský život: přednosti bezmasé výživy*. Praha: EarthSave.

Rozin, P., Markwith, M., Stoess, C. 1997. „Moralization and Becoming a Vegetarian: The Transformation of Preferences Into Values and the Recruitment of Disgust.“ *Psychological Science*. 8 : (2)

Ruby, M.B. 2011. „Vegetarianism. A blossoming field of study“. *Appetite* 58, 141 – 150.

Santos, M. L., Booth, D. A. 1996. „Influences on meat avoidance among British students“. *Appetite*, Vol. f27, 197–205.

Strauss, A., J. Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Nakladatelství Albert a Sdružení Podané ruce

Szaló, C. 2003. Sociologie formování sociálních identit, in: Szaló, C. – Nosál, I. 2003. *Mozaika v re-konstrukci: formování sociálních identit v současné střední Evropě*, Brno, Masarykova univerzita.

TURNER, P. *Hinduism and Vegetarianism*. [online]. IVU News – March 2000.[cit.22.6.2012] <<http://www.ivu.org/news/march2000/hinduism.html>>.

Vegetariánství: Kvantitativní Výzkum Hodnocení Výrobků z Oblasti Vegetariánství. STEM/MARK, a. s. [online]. [cit. 12.12.2011].<<http://www.vegetarian.cz/ostatni/stenmark%20o%20veget.html>>.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Raw food health. The Number of Vegetarians In The World [online]. [cit. 12.7.2012]. Dostupné z: <http://www.raw-food-health.net/NumberOfVegetarians.html>

<http://www.nytimes.com/2007/12/09/magazine/09vegansexuality.html>

Sekundární zdroje k tabulce č. 3 (podle Ruby 2011):

Hamilton, M. (2006). „Eating death. Vegetarians, meat, and violence. Food“. *Culture and Society*, 9(2), 155–177.

Hussar, K. M., & Harris, P. L. 2009. „Children who choose not to eat meat. A study of early moral decision-making“. *Social Development*, 19(3), 627–641.

Jabs, J., Devine, C. M., & Sobal, J. 1998. „Model of the process of adopting vegetarian diets. Health vegetarians and ethical vegetarians“. *Journal of Nutrition Education*, 30(4), 196–203.

Krizmanic, J. 1992. „Here’s who we are“. *Vegetarian Times*, 182, 78–80.

Neale, R. J., Tilston, C. H., Gregson, K., & Stagg, T. 1993. „Women vegetarians. Lifestyle considerations and attitudes to vegetarianism“. *Nutrition and Food Science*, 1, 24–27.

Preylo, B. D., & Arikawa, H. 2008. „Comparison of vegetarians and non-vegetarians on pet attitude and empathy“. *Anthrozoös*, 21(4), 387–395.

White, R. F., Seymour, J., & Frank, E. 1999. „Vegetarianism among women physicians“. *Journal of the American Dietetic Association*, 99(5), 595–598

7 RESUMÉ

The aim of this thesis was to further map the phenomenon of "vegansexuality", particularly to determine whether this phenomenon is somehow reflected in Czech society. In my thesis, I have tried to show that sexuality is a very individualized and for the contemporary world, this individuality is very important and is starting to show significantly. Along with that governs the fact that the ethical aspects of vegetarianism are also transmitted to the partner relationships and greatly are affected it. For this research, I used a semi-structured depth interviews which were conducted with six vegetarians and two vegans.

The vast majority of participants in this research consider vegetarianism as an important part of their identity. This identity was built over time, was coped with them. A very interesting fact, which I confirmed during the research, was the fact that vegetarians refused to have a relationship with someone who eats meat. Whether based on bad experiences from the past, or belief that it would actually undermine them alone, their identity, the paths when the animals do not suffer. And the respondents interviewed by me saw this as normal and ordinary thing for them is not a suitable partner for nonvegetarians.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Seznam otázek

1) Demografické charakteristiky, vegetariánství

- Pohlaví
- Věk
- Vzdělání
- Co Vás k tomu stát se vegetariánem/veganem vedlo?
- Popsat svoji kariéru vegana/vegetariána?
- Víte co jíte? Jsou chvíle, kdy jste ochoten ustoupit?
- Stalo se někdy, že jste snědla maso? Co bylo důvodem?
- Jak hodnotíte vegetariánství? Co to pro Vás znamená? Zhodnoťte svou zkušenost?
- Jak vnímá Vaše okolí to, že nejíte maso?
- Jak byste popsal/a člověka, který jí maso? Jako ho vy osobně vnímáte?
- Máte ve svém okruhu přátel i lidi, kteří jí maso? Vztah k okolí – co říkají na vaše vegetariánství/veganství? Jaké je složení Vašich přátel? Vyprávějte zkušenost s lidmi ve vašem okolí, kteří maso jí. Projevuje se to nějak na vašem vztahu?

2) Partnerské vztahy

- Jste právě teď ve vztahu? Jak dlouho? Žijete v jedné domácnosti?
- Partner – Vegan/vegetarián či jí maso?
- Jak se stravujete? Pociťujete nějaké odlišnosti? Vadí Vám rozdílné jídlo? Kdo z Vás vaří?
- Kde hledáte partnera a jakým způsobem? Je pro Vás důležité, co partner jí?
- Pokud jste měl/a vztah s člověkem, který jedl maso a člověkem, který byl vegetariánem – pociťil/a jste nějaké výrazné odlišnosti? Mohl byste srovnat?
- Jak váš vztah hodnotilo okolí? Rodiče?

3) Sexualita

- Vyprávějte o pojetí sexuality? Pociťujete nějaké výrazné rozdíly?
- Zamyslete se nad tím, zda je pro Vás důležité, aby partner nejedl maso?
- Uvažujete o tom vůbec? Je to pro Vás důležité?
- Zaznamenal jste pojem „vegansexuality“?
 - Pojem „vegansexuality“ je poměrně nový. V roce 2007 se na internetu objevilo několik článků o tom, že vegani na Novém Zélandu odmítají sex s lidmi, kteří konzumují maso. Tito lidé začali být označováni právě jako „vegansexuálové“ – tj. vegani, jimž myšlenka sexu s partnerem konzumujícím

maso připadá nepříjemná. Všechno zřejmě spustil článek Nichol Kriek, která v něm uváděla, že myšlenka sexu s člověkem konzumujícím maso je pro ni nepříjemná. → po zmínění této definice – diskuze nad pojmem